

NIEUWSBRIEF NO. 58

Januari 2023

Stichting
Werkgroep
Florakartering
Drenthe
www.wfdrenthe.nl

**Voorzitter /
FLORON-DC teamlid**
Ben Hoentjen
tel. 0640363682 / 0504061990
benhoentjen@kpnmail.nl

**Secretariaat /
FLORON-DC teamlid**
Els Heijman
tel. 0610418115 / 0504092836
WFDrenthe@gmail.com

**FLORON-
districtscoördinator**
Guido Lek
tel. 0615877810
guidolek@gmail.com

In deze Nieuwsbrief

	blz.
Van de redactie	1
Uit het WFD bestuur	3
Uitreiking Groene Anjer Prijs	7
Hoe gaat het met de Zevenster in Drenthe	9
Varens in de Wijsterse bossen bij Spier in 2022	13
De Wilde narcis in Noord-, Oost- en Midden-Drenthe	15
Zandblauwtje krijgt bezoek	24
De flora van de NAM-vijver: van jaknikker tot natuurgebied	26
Bentepollen: een kleine selectie uit bijzondere plantenvondsten in Drenthe in 2022	30
Nieuws van het Validatiefront	35
Reservering HNS-hokken 2023	38
Excursieprogramma 2023	41
WFD-bijeenkomst	42

Van de redactie

Els Heijman en Ben Hoentjen

We zijn alweer een stukje op weg in het nieuwe jaar, toch willen we iedereen allereerst een heel goed en vooral gezond jaar toewensen. Een nieuw jaar zonder Coronavirus en met veel gelegenheid om erop uit te gaan. En we hopen dit jaar ook aandacht te besteden aan het 40-jarige jubileum van de WFD.

Daarom dit keer een beknopte nieuwsbrief, want we zijn heel druk met maken van een boek over de veranderingen in de Drentse flora ten opzichte van de situatie vermeld in de Atlas van de Drentse flora, die in 1999 verscheen. Dat doen we op basis van de gegevens verzameld tijdens ons project Florameetnet Drenthe (2001-2014), toen ruim 500 km-hokken opnieuw zijn geïnventariseerd, aangevuld met gegevens uit andere bronnen tot en met 2020. Sinds de Atlas zijn er ook tientallen nieuwe soorten in Drenthe gevonden, die ook een plek in het boek krijgen. Momenteel wordt er hard gewerkt aan het schrijven van de teksten voor dit jubileumboek, die zullen worden geïllustreerd met veel prachtige foto's, zoveel mogelijk in Drenthe, beschikbaar gesteld door een keur aan goede fotografen en floristen. Het resultaat van deze inspanningen hopen we te presenteren op een feestelijke bijeenkomst in de tweede helft van 2023. Zodra de datum bekend is, laten we het je weten. Maar op de komende WFD-dag lichten we al een tipje van de sluier op.

In deze nieuwsbrief kun je lezen wat de zoektocht naar de Zevenster, vorig jaar, heeft opgeleverd. Dit artikel van Edwin Dijkhuis verscheen eerder in het tijdschrift Planten van FLORON. Guus de Vries was benieuwd naar nog niet bekende groeiplaatsen van de Wilde Narcis in delen van Noord-Drenthe. Ook keek hij hoe de varens in een enkele jaren eerder bezocht bosje er, na de afgelopen droge zomers, bij stonden. Paul Gelderloos en Peter Heegen schetsen een beeld van de ontwikkeling van de flora om de NAM-vijver bij Schoonebeek.

Naast vaste rubrieken als Bentepollen en Nieuws van het Validatiefront, staat in de nieuwsbrief natuurlijk ook weer het excursieprogramma voor 2023. Met dit keer een extra uitstapje naar Friesland voor een bezoek aan Herbarium Friscum. De data kunnen alvast in de agenda, meer info over startplaatsen volgt later in het seizoen.

En we gaan weer een ouderwetse 'fysieke' WFD-dag houden, op 18 februari. Het voorlopige programma vind je elders in deze nieuwsbrief: je kunt je nu alvast opgeven.

Rest ons nog schrijvers en fotografen heel hartelijk te bedanken voor hun bijdrage en niet in het minst Bert Blok voor de opmaak van al die onderdelen.

Graag tot ziens op de WFD-dag en op één of meer van onze excursies en alvast een mooi veldseizoen toegewenst!

Ben Hoentjen en Willie Riemsma tijdens een Rijstgras zoektocht op een hete septemberdag in het beekdal van de Drentse Aa (Foto: Els Heijman).

Uit het WFD bestuur

Ben Hoentjen

Omdat in het begin van 2022 de coronabeperkingen nog steeds van kracht waren, moest de traditionele opmaat naar het nieuwe veldseizoen voor de tweede keer digitaal en met een wat verkort programma. Dankzij de hulp van FLORON in de persoon van Stef van Walsum keken en luisterden toch bijna 60 mensen naar een aantal [boeiende presentaties](#). En natuurlijk ontbrak de flora-quiz van Joop Verburg en Willem Braam niet.

Vijf goed bezochte excursies

Gelukkig kon eind april de eerste excursie 'gewoon' vanuit De Klipper in Zwiggelte doorgaan en dat lieten 20 deelnemers zich niet ontzeggen. Ook de andere vier excursies werden goed bezocht. Zelfs op één van de warmste zaterdagen van de afgelopen zomer, half augustus, verzamelden zich toch nog 12 deelnemers op het beschaduwde terras in Sleen voor een ingekorte zoektocht in vier stoffige en verdroogde kilometerhokken. Toch blij dat we ondanks veel dubben de excursie door hebben laten gaan.

In de welkome lommer van een paar bomen speuren naar nog een nieuwe soort voor de streeplijst. 13 augustus 2022, Noord-Sleen (Foto: J. van Holst).

Ondanks de aangekondigde stortbuien, die inderdaad ook af en toe naar beneden kwamen, gingen we op 16 september in maar liefst zes groepjes (totaal 25 deelnemers) in Hogeveen op zoek naar stadsplanten. Maar niet nadat we samen de toekenning van de Drentse Groene Anjerprijs, een dag eerder, met iets lekkers bij de koffie of thee hadden gevierd.

Fraai duizendguldenkruid tussen de klinkers op een industrieterrein in Hogeveen, een van de gevonden bijzondere soorten die in de stedelijke omgeving een nieuwe groeiplaats gevonden hebben (Foto: Joop Verburg).

Bijdrage aan soortbeschermingsprojecten

Begin 2022 hebben we onze bezorgdheid laten weten over het voortbestaan van twee van de laatste oorspronkelijke groeiplaatsen van de **Stengelloze sleutelbloem** in het Drentsche Aa-gebied. Behalve over het beheer, betroffen die zorgen de plannen voor een fietspad tussen Nijlande en Ekehaar en de inrichtingsplannen in Geelbroek.

Hoewel het herstelplan Stengelloze sleutelbloem formeel is afgesloten, zijn Annie Vos en Els Heijman ook in maart weer alle versterkingspopulaties langs gegaan om het aantal planten en bloeiwijzen te tellen. Daarmee houden we zicht op de resultaten van het project en kunnen we zo nodig aan de bel trekken als het ergens niet goed gaat.

Annie Vos bij de versterkingspopulatie bij Anderen. Maart 2022 (Foto: Els Heijman).

Na een zeer nat najaar, gevolgd door een heel droog voorjaar, dat in mei ook nog eens heel warm was, was het afwachten hoe de **Zwartblauwe rapunzel** er bij zou staan. Op de meeste groeiplaatsen van de weer bezochte grote populaties telden Ton en Hanny Schoenmaker vergelijkbare aantallen planten en bloeiaren als in voorgaande jaren. Vooral de populatie langs de oprit naar de SBB-boerderij in Oudemolen was echter duidelijk veel kleiner, met ook veel kleinere planten.

Ondanks goed zoeken werd op de groeiplaats van de versterkingspopulatie bij Loon geen enkele plant gevonden. De vegetatie was sterk verruigd door Pitrus, die door een laag strooisel heen groeide. Bij navraag bleek dat door het natte najaar hier niet was gemaaid. Ook is er vermoedelijk bij overstroming van de beek materiaal van elders achtergebleven. Een bezoek in mei 2023 zal uitwijzen of deze meest zuidelijke oorspronkelijke populatie, die dankzij de versterkingsacties flink was gegroeid, nog weer opkrabbelt.

Zwartblauwe rapunzel in berm en sloottalud langs de Parallelweg tussen Loon en Gasteren, mei 2022 (Foto Ton Schoenmaker).

Net als in 2021 zijn we niet betrokken geweest bij de pogingen de **Kleine schorseneer** op het Zuiderveld bij Odoorn weer in de benen te krijgen. Onduidelijk is ook of de tot nu toe uitgevoerde acties succesvol zijn geweest. Ook over de stand van zaken van het actieplan voor de **Roggelelie** hebben we in 2022 geen informatie gekregen.

Project Bermscouts/Drents bermberaad

Dankzij subsidie van de provincie Drenthe konden [in Anderen en in Valthe](#) begin september weer vrijwilligersgroepen kennis maken met de nectarindex-methode voor het beoordelen van de bloemrijkdom van bermen. Els Heijman en Annie Vos stelden hun florakennis en ervaring met de methode hiervoor beschikbaar.

Door verlegging van de aandacht van de provincie Drenthe naar projecten op het gebied van natuurbasiskwaliteit is het voortbestaan van het Drents Bermberaad onzeker geworden. Het project Bermscouts krijgt in 2023 wel weer een vervolg.

2023: WFD- jubileumjaar

Het liefst hadden we ons jubileum in 2022 gevierd met de presentatie van het jubileumboek. Helaas bleek dat niet haalbaar en daarom maken we van 2023 een (uitgesteld) jubileumjaar, met op 18 februari een aanloop daartoe, onze weer lieflijke WFD-dag. Die dag reiken we ook weer een Drentse floraprijs uit, waarvoor Johanna Nijlunsing weer een prachtige kornoelje heeft gemaakt.

Bestuurswijziging

Op onze jaarlijkse vergadering, in november, heeft Luciënne Japchen Lenstra zich uit het bestuur teruggetrokken omdat ze haar beperkte vrije tijd liever in lokale activiteiten voor natuur en landschap wil inzetten. Namens alle andere bestuursleden wil ik haar hierbij hartelijk bedanken voor haar bijdragen aan de bestuursactiviteiten van de WFD, ervan overtuigd dat ze vast voor de flora het veld in blijft gaan. En via Hink blijft meekijken naar wat we zoal doen.

Joop Verburg en ik zijn nog weer voor een periode van vijf jaar benoemd, met de aantekening dat mijn voorzitterschap stopt zo gauw er zich een opvolger aandient.

Zomaar winnaar van de Drentse Groene Anjer Prijs 2022: wat gaan we ermee doen?

Zoals Els in haar hierna volgende bijdrage over de toekenning van de Drentse Groene Anjer Prijs door het Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe verwoord, overviel ons eerst al de nominatie, laat staan het horen van de keuze van de jury. Een prijs van 5000 euro winnen is voor een simpele organisatie als de WFD ook niet zo maar wat.

'Het begin van iets moois' staat er op de plaquette die we in Eelde in ontvangst mochten nemen. En dat zullen we in de komende tijd ook waar moeten maken.

Met de verkregen middelen willen we in ieder geval proberen jonge, nieuwe vrijwilligers enthousiast te maken voor het inventariseren van de Drentse flora en daarmee voor behoud en bescherming van onze wilde planten door te beginnen met het Groene maatjesproject.

Groene maatjesproject

Voor diegene die graag een bijdrage wil leveren aan het inventariseren van de wilde flora in Drenthe en zich in wil zetten voor het werk van de WFD bieden wij het volgende aan:

Volg het komend seizoen de basiscursus Flora van FLORON (aanmelden t/m 12 maart) en start dit jaar nog met het inventariseren van een gebied (km-hok) onder begeleiding van en samen met een ervaren WFD-florist en met gebruik making van de VERA applicatie op je mobiele telefoon. Bij voldoende enthousiasme en inzet zal de WFD naast de begeleiding ook de cursuskosten voor haar rekening nemen. Wil je aanmerking komen, meld je dan zo snel mogelijk aan met een bericht naar wfdrenthe@gmail.com, zodat we je de informatie over de verdere voorwaarden en aanpak kunnen toesturen.

Voorlopig hebben we ruimte voor vijf deelnemers, maar bij meer aanmeldingen gaan we zeker op zoek naar meer begeleiders. Op de WFD-dag, 18 februari, hoor je meer over dit Groene maatjesproject.

Uitreiking Groene Anjer Prijs

Els Heijman en Guido Lek

Half juni krijgen we een onverwacht bericht binnen: het Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe (PBCF) meldt ons dat we één van de drie genomineerden zijn voor de Groene Anjer Prijs 2022!

Sinds 2021 reikt het Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe jaarlijks de Groene Anjer Prijs uit. Deze prijs is gericht op het inspireren en in het zonnetje zetten van de vele vrijwilligers die zich inzetten voor natuur, landschap en biodiversiteit in Drenthe.

Fantastisch mooi nieuws. We gaan voortvarend aan de slag met het maken van een zogenaamd ambitedocument. In een presentatie geven we een toelichting op het werk van de WFD. Activiteiten als: de Drentse flora op de kaart zetten, gegevens verzamelen, excursies organiseren, de jaarlijkse lezingendag, bijdragen aan beschermingsprojecten, het uitvoeren van herstelmaatregelen, ze komen allemaal aan de orde. En wat ook duidelijk uit alle bijgevoegde foto's naar voren komt: de grote, enthousiaste groep van vrijwilligers die heel wat velduren besteden aan het inventariseren van planten. Edwin Dijkhuis spreekt een kort filmpje in namens FLORON, Martzen Bruining vertelt enthousiast over het opdoen van veldervaring tijdens excursies en Els Heijman geeft namens het bestuur een toelichting op waar we zoal mee bezig zijn. Bert Blok helpt ons om er uiteindelijk een prachtige presentatie van te maken en binnen een maand kunnen we vol trots ons ambitedocument afleveren bij het PBCF.

Foto: Marcel Jurian de Jong.

En dan komt de feestelijke uitreiking. Op 16 september zit in Museum De Buitenplaats in Eelde een delegatie van de WFD, samen met die van de andere twee genomineerden, IVN afdeling Hoogeveen en het Gilde van Vrijwillige Molenaars Drenthe, vol spanning te wachten op de uitslag. Tot onze grote verbazing en daardoor geheel overdonderd gaat de hoofdprijs naar de WFD! Wat geweldig, een kroon op het werk van al die vrijwilligers die zich elk seizoen weer belangeloos inzetten voor de natuur. En wat fijn dat Ben Hoentjen, al 40 jaar bestuurslid en voorzitter, uit handen van Commissaris van de Koning Jetta Klijnsma de prijs, een bedrag van 5.000 euro, nog compleet beduusd in ontvangst mag nemen. Met de prijs willen we jonge vrijwilligers trekken om het (veld)werk van de WFD ook in de toekomst voort te zetten, [lees hier het bericht op ROEG](#).

**We dragen de Groene Anjerprijs op
aan onze vrijwilligers
die zich met hart en ziel belangeloos inzetten
voor bescherming en behoud van de Drentse natuur**

Hoe we de prijs gaan inzetten? Er zijn ideeën genoeg! Wordt vervolgd!

Hoe gaat het met de Zevenster in Drenthe

Edwin Dijkhuis (FLORON), met medewerking van Ben Hoentjen & Guido Lek

Foto: Willie Riemsma.

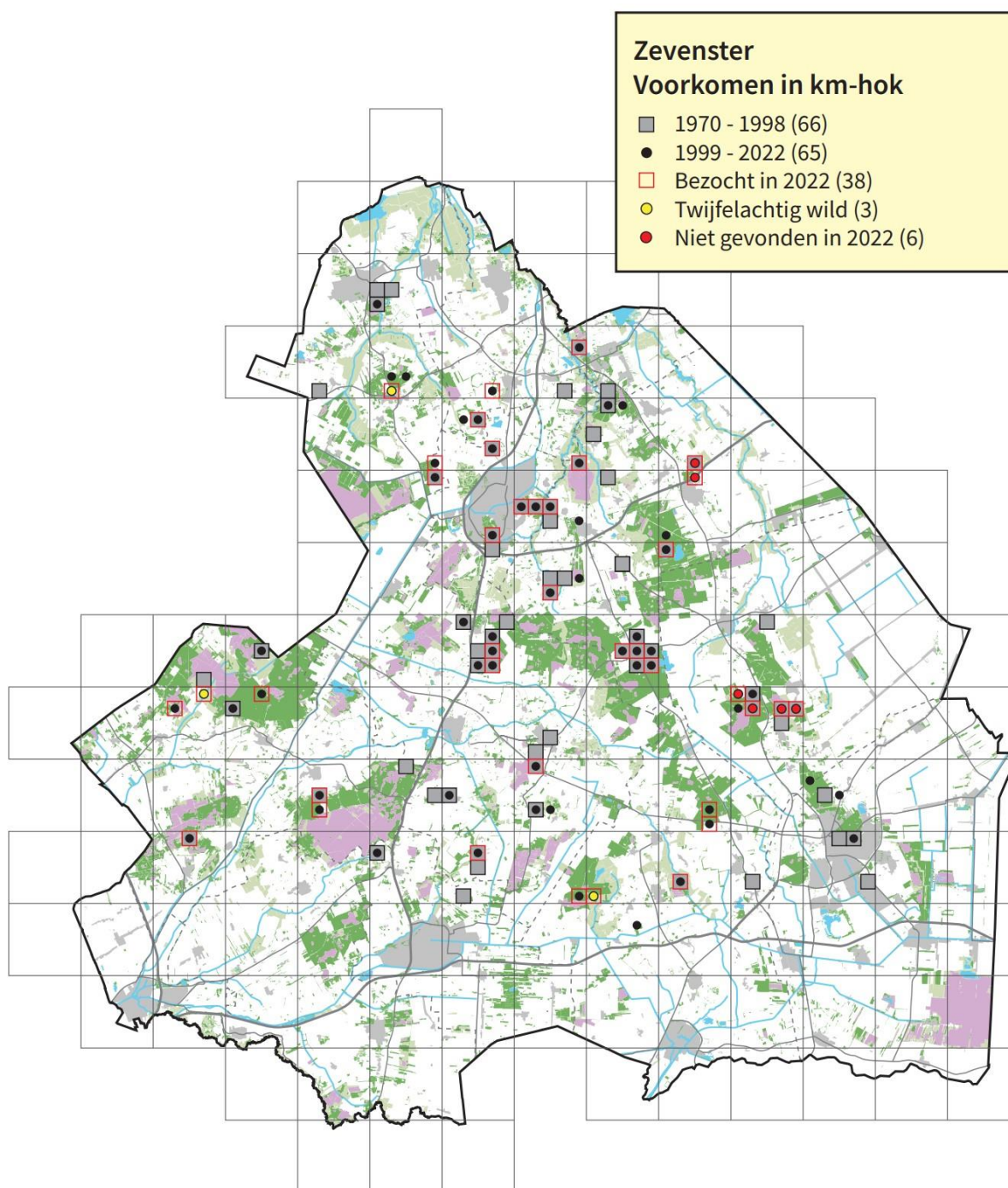
Zevenster - een sierlijke en zeldzame bosplant - is een van de meest kenmerkende soorten van het Drents (flora)district. Hier zijn planten met een noordelijke verspreiding talrijker dan in de rest van Nederland. Begin 2021 waren er aanwijzingen dat Zevenster - net als Stekende wolfsklauw¹ - te lijden zou hebben van de extreem droge en warme zomers van de afgelopen jaren. Een gerichte actualisatie van groeiplaatsen in 2022 moest hierover uitsluitsel geven.

De aanleiding

In het voorjaar van 2021 bezocht de eerste auteur, samen met Joop Verburg het bosreservaat Kremboong bij Hoogeveen. Dit fraaie, oorspronkelijk in 1860 met Grove dennen ingeplante bos, kent een rijke ondergroei van Rode- en Blauwe bosbes. Het bos was begin vorige eeuw bij floristen vermaard om de aanwezigheid van zeldzame bosplanten met een noordelijke verspreiding. Hiervan heeft alleen Stekende wolfsklauw (*Spinulum annotinum*) zich na de kap (ca 1938) weten te handhaven². Een andere zeldzame bosplant, Zevenster (*Trientalis europaea*) is hier alleen in 1984 waargenomen³. Lokaal goed bekende floristen Hero Moorlag en Freddy Mager hebben de soort hier echter nooit gezien en ook onze zoektocht was vergeefs. Freddy Mager besloot daarom een vijftal bij hem wel bekende groeiplaatsen in de omgeving van Hoogeveen te bezoeken. Op twee plaatsen trof hij geen Zevenster meer aan en op de overige groeiplaatsen leek het aantal planten afgenomen. Deze afname baarde ons zorgen omdat Zevenster als droogtegevoelig bekend staat. Hierop besloot de Werkgroep Florakartering Drenthe (WFD) om in 2022 zoveel mogelijk Drentse groeiplaatsen van Zevenster te actualiseren.

Zevenster is met haar kleine, in de regel zeventallige witte bloemen boven een krans van stengelbladen een opvallende bosplant van oudere bossen. Als ze het naar haar zin heeft vormt ze in het voorjaar (mei) een fraai, wit bespikkeld, maar vrij los tapijt op de bosbodem. Ze groeit in

vaak reliëfrijke loof- en (gemengde) naaldbossen op licht tot matig beschaduwde plaatsen met een vochtige, zure, humusrijke bodem. Ze heeft als 'noordelijke' soort een voorkeur voor gebieden met een vochtig, koel klimaat, zoals Drenthe. Hier groeit ze op oude bosbodems, zoals strubbenbosjes en opgaande loofbossen in beekdalen. Hoewel Zevenster geregeld vruchten maakt, lijkt haar verspreiding vooral vegetatief plaats te vinden met lange, dunne ondergrondse uitlopers die begin juli worden gevormd. Deze wortelstokken bevinden zich vrij oppervlakkig in de humuslaag. Aan de uiteinden van de ondergrondse uitlopers vormen zich in augustus knolletjes, waarna de moederplant afsterft⁴. Zevenster overwintert met knolletjes én zaden. Kieming van zaden lijkt echter alleen plaats te vinden als de bodem licht verstoord wordt⁵.

Verspreiding van Zevenster in Drenthe in de periode 1970-1998 en 1999-2022.
Bronnen: Atlas Drentse Flora (1999) en NDFF-data per 1 oktober 2022

Samen op zoek naar Zevenster

Tijdens een speciaal voor de actualisatie georganiseerde excursie in mei 2022 is een aantal groeiplaatsen bezocht waarvan de soort tot enkele jaren geleden nog bekend was. In aanvulling daarop hebben enkele floristen 'Zevenster-hokken' geadopteerd en bezocht. In totaal zijn 38 km-hokken nagelopen. Dit is iets meer dan de helft (58%) van het aantal km-hokken waarvan Zevenster vanaf 1999 is opgegeven. In zes km-hokken kon Zevenster niet meer worden teruggevonden. Deze liggen allemaal op de Hondsrug: vier in de boswachterij Odoorn en twee bij Gieten. In de hokken bij Gieten ligt het Zwanemeer, een strubbenbos waarvan Zevenster al meer dan een eeuw bekend was. In 2014 en 2020 zijn hier nog respectievelijk circa 150 en 30 planten geteld³. Als vermoedelijke oorzaak van het verdwijnen is opgegeven: '*Adelaarsvarens en bramen hebben het overgenomen*'.

Groeiplaatsen van Zevenster in de Zeijerstrubben (L) en het Zwanemeer (R).
Op beide plekken groeit ze van oudsher samen met Adelaarsvaren. In het Zwanemeer kon ze echter in 2022 niet meer worden teruggevonden. Ze heeft hier te lijden van verruiging.
Foto's: Willie Riemsma (L) en Annie Vos (R).

Standvastig

Sinds het verschijnen van de Atlas van de Drentse flora⁶ is het aantal km-hokken waarin Zevenster gevonden is nagenoeg gelijk gebleven: 66 in de atlasperiode(1970-1998) en 65 sindsdien. Van 56 km-hokken (88%) is bekend dat ze hier na 2010 nog present was. De in 2022 onderzochte 38 hokken behoren hiertoe. Het overgrote deel (84%) heeft de extreem droge zomers van 2018 en 2020 overleefd. Dit stemt hoopvol. De verwachting was dat ze vanwege haar pseudo-eenjarige levenswijze en oppervlakkige wortels sterk te lijden zou hebben gehad van de droge zomers van de afgelopen jaren. Juist in de zomer vormt ze haar overwinterings-knolletjes waarmee ze de basis legt voor een nieuw seizoen.

Zevenster blijkt honkvast, in 37 hokken (56%) is ze zowel in de atlasperiode als daarna nog gemeld. Van 29 km-hokken zijn sinds het verschijnen van de Atlas van de Drentse flora geen nieuwe meldingen meer binnen gekomen. Of Zevenster hier echt niet meer groeit is onbekend. Er zijn actuele groeiplaatsen waar Zevenster 40 jaar lang onopgemerkt is gebleven. Het is daarom niet uitgesloten dat ze op een aantal oude locaties nog wacht op herontdekking. Een leuke vrijwilligersklus voor het voorjaar van 2023.

Ondanks deze standvastigheid bestaat de indruk dat Zevenster het op een aantal locaties moeilijk heeft door de uitbreiding van Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*), waarmee ze regelmatig samen groeit op oude bosbodems, en bramen. Deze verruiging is het gevolg van een toename van de voedselrijkdom door stikstofdepositie en het instuiven van meststoffen. Ook beschaduwning, als gevolg van verstruiking, speelt plaatselijk een rol. Omdat we niet beschikken over langjarige monitoringsgegevens van groeiplaatsen, weten we maar weinig over de aantalsontwikkeling en binnen de populaties en dus effecten van de droogte daarop. Op een aantal groeiplaatsen is in 2022 geen bloei waargenomen of was het aantal planten gering (< 50). Maar er waren ook vitale, rijkbloeiende groeiplaatsen met een omvang van enkele honderden vierkante meters.

Afmaken rondje Staat de Zevenster er nog?

Tijdens onze zoektocht naar de Zevenster in Drenthe in 2022 zijn niet alle km-hokken waarin de soort volgens de Atlas van de Drentse flora voorkwam bezocht. Zullen we Edwins uitdaging in zijn artikel aannemen en straks in mei ook in die 29 hokken nog weer goed gaan zoeken?

Op de komende WFD-dag kun je daarvoor op een (of meer) km-hok(ken) intekenen. Mocht je daar niet aanwezig zijn, stuur dan een berichtje naar wfdrenthe@gmail.com. Dan krijg je een lijstje van de km-hokken die nog niet geadopteerd zijn.

Zevenster bezocht door Snorzweefvlieg
(Foto: Boukje Toussaint).

Toename in heidebebossingen

Ondanks de beperkte verspreidingsmogelijkheden is Zevenster na 2000 in 27 Drentse km-hokken voor het eerst waargenomen. Op twee locaties is ze gezien de omgeving (bungalow- en huisjespark) waarschijnlijk aangeplant. Van een andere locatie (Boswachterij Gees) bestaat ook het vermoeden dat ze een handje geholpen is. De overige 24 locaties ogen natuurlijk. Bijzonder is de vestiging van Zevenster in een natuurlijk bos op een hoogveenrestant bij Dalerpeel. Het merendeel van de nieuwe groeiplaatsen ligt echter in oude heide- en stuifzandbebossingen, veelal met aanplant van Grove den (*Pinus sylvestris*). Maar ze is ook onder Douglasspar (*Pseudotsuga menziesii*) en Japanse lork (*Larix kaempferi*) aangetroffen. Met het ouder worden van deze naaldboutbeplantingen ontwikkelt zich een humuspakket waarin struiken als Wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) en Sporkehout (*Frangula alnus*) kiemen en uiteindelijk ook bosbessen en Zevenster een kans krijgen. Net zoals destijds het geval was in het Kremboong boven Hogeveen.

Speciale dank gaat uit naar alle vrijwilligers die hebben geholpen met het actualiseren van groeiplaatsen en naar Willem Piepot (Provincie Drenthe team Informatie en Automatisering (Geo)cartografie) voor het maken van de kaart.

Bronnen

1. Slootweg, E. & E. Dijkhuis. 2020. Stekende wolfsklauw. Schrikbarende achteruitgang na twee droge zomers. Planten 12: 20-22.
2. Moorlag, H. 1995. Het Kremboongbos. Cultuur en natuur nauw verweven. Kwartaalblad Drents landschap 7: 5-10.
3. NDFF Verspreidingsatlas, september 2022: <https://www.verspreidingsatlas.nl/planten>
4. Piqueras, J. & L. Klimes. 1998. Demography and modelling of clonal fragment in the pseudoannual plant *Trientalis europaea* L. Plant Ecology 136:213-227.
5. Eriksson, O. & J. Ehrlén. 1992. Seed and microsite limitation of recruitment in plant populations. Oecologia 91: 360-364.
6. Werkgroep Florakartering Drenthe, in samenwerking met provincie Drenthe. 1999. Atlas van de Drentse Flora. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs b.v., Haarlem
7. Boer, A.J. de. 1932. Enkele opmerkingen over een drietal zeldzame planten. III. De Levende Natuur, Volume 37 - Issue 6 p. 185-190.

Varens in de Wijsterse bossen bij Spier in 2022

Guus de Vries (guus.f.devries@outlook.com)

Een deel van dit bosgebied, aangelegd op voormalige landbouwgrond en ca 11,5 ha groot, is januari 2018 door mij onderzocht op het voorkomen van varensorten.² Naast algemene soorten als Brede stekelvaren en Mannetjesvaren, beide in grote hoeveelheden aanwezig en Gewone/Brede eikvaren, twee clusters, bleken er nog vier soorten te staan die voor Drenthe vrij bijzonder zijn (tabel 1 en figuur 1)^{1 3}.

Figuur 1: Twee van de vier voor Drenthe bijzondere varens: Stijve naaldvaren (boven) en Zachte naaldvaren (onder). Wijsterse bossen, 6-1-2022. (Foto's Guus de Vries).

Precies vier jaar later, januari 2022 heb ik de bospercelen opnieuw geïnventariseerd om te zien of er veranderingen zouden zijn opgetreden. Aangezien alle planten in 2018 sporenvormend waren zou er mogelijk van een toename sprake kunnen zijn.

Tabel 1: Aantal exemplaren van voor Drenthe bijzondere soorten varens in de Wijsterse bossen bij Spier in januari 2018 en januari 2022.

Soort	Wijsterse bossen januari 2018	Wijsterse bossen januari 2022
Stijve naaldvaren	8	13
Zachte naaldvaren	3	4
Tongvaren	1	1
Smalle ijzervaren	3	4
Geschubde mannetjesvaren subsp. affinis	Honderden	Honderden
Geschubde mannetjesvaren subsp. borrieri	Paar honderd	Paar honderd

Uit het overzicht (tabel 1) blijkt dat de aantallen van bijna alle soorten vrijwel constant zijn gebleven. Geen enkele soort is afgenomen ten gevolge van bijvoorbeeld voortgaande successie van het bos, het overgroeien door bramen of een aantal opeenvolgende lange warme, droge zomers. Wat betreft het laatste: mogelijk dat de wat lagere delen in het bosgebied waar de meeste exemplaren groeien ertoe heeft bijgedragen de extreme droogteperiodes op te vangen.

Blijkbaar zijn de beginjaren na de aanleg van het bos vooral bepalend voor de vestiging van zowel de soorten varens als de aantallen. Ondanks dat de in 2018 gevonden varens alle sporenvormend waren, is het aantal exemplaren vrijwel constant gebleven met uitzondering van Stijve naaldvaren.

Conclusie

Gedurende een periode van vier jaar lijkt de samenstelling van bijzondere soorten varens ondanks de hete droge zomers nagenoeg niet te zijn veranderd. Alleen bij Stijve naaldvaren is er sprake van een toename.

Bronnen

1. Duistermaat, H. 2020: Heukels' Flora van Nederland. Ed. 24. Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht: 73, 80-84.
2. Vries de, G.R., 2018: Varens op Landgoed De Schipborg Noord-Drenthe. Nieuwsbrief Werkgroep Florakartering Drenthe 54: 19-23.
3. Werkgroep Florakartering Drenthe, 1999: Atlas van de Drentse Flora. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV, Haarlem: 104-105, 447, 614, 652-653, 696, 700-701, 713.

De Wilde narcis in Noord-, Oost- en Midden-Drenthe

Guus de Vries (guus.f.devries@outlook.com)

Inleiding

Wilde narcis in Drenthe is vooral bekend van zijn voorkomen in boerentuinen en boomgaarden.^{1 2 3 4 5 6 7 8} Daarbij wordt vooral gerefereerd aan een onderzoek van Beijerinck in 1939 in Zuidwest-Drenthe (Ruinerwold, Koekange, Nijeveen, Wapserveen) en aangrenzend Friesland.¹ Later werd de soort ook ontdekt in de omgeving van Schoonebeek.⁷ Deze groeiplaatsen zijn na 1970 opnieuw onderzocht.^{3 4 5 6}

Diverse bronnen veronderstellen dat Wilde narcis oorspronkelijk inheems is geweest in vochtige graslanden van beekdalen en is overgebracht naar erven.^{1 7 8} Ik was benieuwd of de soort nog in het eerstgenoemde habitatype te vinden was of mogelijk in andere meer 'natuurlijke omgevingen' dan tuinen en boomgaarden. Aangezien het stroomdal van de Drentsche Aa 'van oudsher een Drents bolwerk van dit bolgewas' zou zijn,⁹ besloot ik in maart 2022 dit als eerste te bezoeken. Het aantal groeiplaatsen en planten kon ik dan als referentie gebruiken voor nog andere te onderzoeken gebieden.

Uitvoering

Wilde narcis is een gemakkelijk te herkennen soort door de bleke, vaak licht getordeerde bloemdekklippen en een heldergele weinig verwijde bijkroon met een lengte van maximaal 4 cm. Door dit kleurcontrast zijn de planten al vanaf grote afstand te herkennen (Figuur 1).^{1 2 7 8}

Figuur 1. Een-West wegberm 30-3-2022, Taarlo greppel 18-3-2022, Drouwenerveen 21-3-2022. (Foto's: Guus de Vries).

Veel van de narcissen buiten de beekgraslanden kon ik dan ook vanuit de auto waarnemen, waardoor ik in korte tijd een groot gebied kon bestrijken. In dit verband is een opmerking van Beijerinck in 1957 wel heel toepasselijk: 'En die kleine lichtgele narcissen waren hier toen zo talrijk dat je ze vanuit een langzaam rijdende auto gemakkelijk op een kaart kon intekenen'.

Al mijn waarnemingen zijn gedaan van 20 maart tot 21 april 2022. Vanaf half april waren de meeste planten door verdroging van de bloemen niet goed meer te herkennen. In tegenstelling tot vorige inventarisaties zijn Wilde narcissen in tuinen en boomgaarden nu niet meegeteld.^{1 3 4 5} Dit geldt evenzeer voor planten op landgoederen zoals De Braak en Mensinge die er zijn geïntroduceerd als stinsenplant en recent zijn bijgeplant. Ook de populatie in het Gasterse Holt die van oudere datum dateert, is buiten beschouwing gelaten.

Resultaten

Stroomdal van de Drentsche Aa

Tabel 1: Aantal groeiplaatsen en planten in het stroomdallandschap Drentsche Aa: Oudemolensche Diep, Taarlosche Diep, Loonerdiep, Deurzerdiep, Amerdiep, maart 2022.
WB = Wegberm, GK = Greppelkant, HS = Houtsingel, SK = Slootkant

Plaats	Aantal groeiplaatsen	Biotoop	Aantal planten	Totaal aantal planten	Bij bebouwing
Tynaarlo	1	WB 1	2	2	Wel
Zeegse	5	WB 5	11, 1, 1, 8, 2	23	Wel
Gasteren	1	GK 1	2	2	Wel
Oudemolen	3	WB 1, SK 2	2, 1, 3	6	Wel
Taarlo	7	WB 4, GK 2, HS 1	1, 1, 1, 14, 7, 1 1	26	Wel
Balloërveld	2	WB 2	34	34	Niet
Loon	1	WB 1	3	3	Wel
Balloo	2	HS 2	2, 6	8	Wel
Totaal	22	WB 14, GK 3, HS 3, SK 2		104	Vrijwel steeds

Uit het overzicht (tabel 1) blijkt dat

- In totaal 22 groeiplaatsen zijn ontdekt met in totaal ruim 100 pollen of planten,
- Alle groeiplaatsen zich dicht bij bebouwing bevinden (huizen of boerderijen), met uitzondering van één groeiplaats,
- Het aantal groeiplaatsen per dorp doorgaans laag is, variërend van 1 tot 3, met uitzondering van Zeegse en Taarlo,
- Het aantal planten op een groeiplaats eveneens laag is,
- De standplaatsen zich in de volgende habitattypen bevinden: wegbermen, greppelkanten en drooggevallen greppels of slootkanten
- De meeste planten zich teruggetrokken hebben op voor wegbermbeheerders moeilijk bereikbare plaatsen: in wegbermen, aan greppelkanten of in drooggevallen greppels (Zeegse, Taarlo), aan steile en/of hoge slootkanten (Oudemolen), aan de voet van forse bomen (Loon, Taarlo),
- Geen planten zijn gevonden langs beekoevers of in graslanden (cultuur-, hooi-, of blauwgraslanden).

Opvallend was dat bij de wat omvangrijkere groeiplaatsen nogal eens planten te vinden waren in nabijgelegen tuinen zoals in Zeegse, Gasteren, Taarlo en Loon. Zoals eerder is aangegeven zijn deze tuinpopulaties niet meegeteld. Verheugend was dat ik geen sporen heb aangetroffen van geplukte of uitgegraven exemplaren.

Overige gebieden

Bij mijn vervolgonderzoek in andere delen van Drenthe heb ik gekozen voor gebieden die tot nu toe niet of niet goed onderzocht zijn. Zo heb ik de streekdorpen in het zuidwestelijk en zuidelijk deel van de provincie niet bezocht aangezien die nog 'recent' (tussen 2009 en 2018) zijn geïnventariseerd door de WFD.^{3 4 5 6}

Mijn zoektocht heeft in totaal 204 groeiplaatsen van Wilde narcissen opgeleverd, die zich in de volgende gebieden bevonden:

- 1 Tynaarlo, Zeegse, Gasteren, Oudemolen, **Taarlo** 7, Balloërveld, Loon, Balloo, Eleveld
- 2 Paterswolde, **Eelde** 4, Bunne
- 3 Peizerwold, **Peize** 8, Roderwolde, Foxwolde, Leutingewolde, Nietap, Terheijl, Roden
- 4 Roderesch, Alteveer, **Steenbergen** 7, Langelo, Een, Een-West
- 5 Norg, **Westervelde** 4, Zuidvelde, Peest
- 6 Anreep, Eldersloo, Eleveld, Amen, **Grolloo** 7
- 7 Schoonloo, **Westdorp** 3, Schoonoord
- 8 **Zuidlaarderveen** 4, Oud Annerveen, Annerveenschekanaal, Eexterzandvoort, Bareveld (Drentse deel)
- 9 **Gieterveen** 9, Bovenstreek, Bonnerveen, Gasselterboerveen, Gasselterboerveenschemond
- 10 Gasselte, Drouwenerzand, **Drouwenerveen** 9, Drouwenermond, Bronneger, Bronnegerveen, Buinen
- 11 Borger, Ees, **Buinerveen** 6, Tweede Exloërmond
- 12 Klijndijk, Valthe, Valtherblokken, **Valthermond** 9
- 13 **Westenesch** 1

In de vetgedrukte plaats zijn meeste groeiplaatsen aangetroffen. Voor groep 1 (stroomdal van de Drentsche Aa) en groep 3 (stroomdal van het Oude Diep en Peizerdiep) zijn dat Taarlo en Peize met respectievelijk 7 en 8 groeiplaatsen.

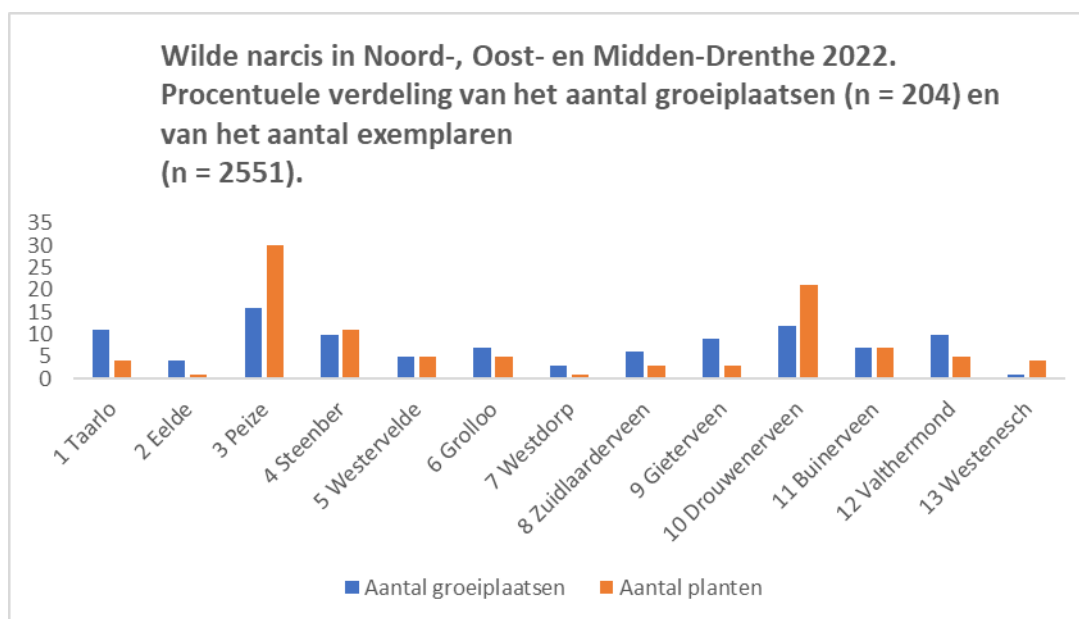
Tellen we bovendien de Groningse groeiplaatsen mee die vlak (< 1 kilometer) tegen de provincie Drenthe aanliggen (tabel 2), dan bedraagt het totale aantal groeiplaatsen 236.

Tabel 2: Groeiplaatsen van Wilde narcis in de provincie Groningen vlak bij de grens met Drenthe in 2022. WB = Wegberm, GK = Greppelkant, HS = Houtsingel, SK = Slootkant, KO = Kanaaloever.

Plaats	Aantal groeiplaatsen	Biotoop	Aantal planten	Totaal aantal planten	Bij bebouwing
Noordlaren	2	WB 2	2, 7	9	Wel
Zevenhuizen, Leek, Tolbert	12	WB 7 HS 1 SK 1 KO 3	1, 7, 2, 1, 1, 10, 1 3 71 11, 18, 12	138	Wel
Kiel Windeweer	18	KO 18	4, 1, 1, 1, 1, 1, 1, 9, 8, 3, 12, 67, 51, 3, 18, 27, 2, 1	211	Wel
Totaal	32	KO 21, WB 9, HS 1, SK 1		358	Steeds

Tabel 2 laat zien dat het aantal Wilde narcissen ook op de meeste Groningse groeiplaatsen overwegend laag is. Dat geldt zelfs als er sprake is van veel groeiplaatsen zoals in de omgeving van Zevenhuizen en Kiel Windeweer met respectievelijk 12 en 18 locaties. Met andere woorden, hoge concentraties planten op een groeiplaats zijn eerder uitzondering dan regel.

Verspreiding over de onderzochte Drentse gebieden.

Figuur 2. Wilde narcis in Noord-, Oost -en Midden-Drenthe in 2022. Procentuele verdeling van het aantal groeiplaatsen (blauw) en het aantal getelde planten (rood). In de grafiek is de naam vermeld van de plaats met de meeste groeiplaatsen.

Figuur 2 laat zien dat in twee gebieden meer groeiplaatsen zijn aangetroffen dan in het stroomdal van de Drentsche Aa, namelijk in omgeving 3 Peize en 10 Drouwenerveen. Bovendien komt hier de helft van alle getelde (ruim 2500) Wilde narcissen voor. Andere gebieden met eveneens aanzienlijke aantallen bevinden zich bij 4 Steenbergen en 11 Buinerveen met respectievelijk ruim 10% (ca 270 planten) en 7% (ca 180 planten) van alle getelde planten, gevolgd door 5 Westervelde, 6 Grolloo en 12 Valthermond, elk goed voor 5% (= 125 exemplaren).

Met andere woorden het Drentsche Aa-gebied dat tot dan toe beschouwd werd als een 'Drents bolwerk' van de Wilde narcis in tuinen en boomgaarden, wordt met ruim 100 planten 'in het wild', door zeven andere gebieden voorbijgestreefd!

Tabel 3: Op 9 van de ruim 200 Drentse groeiplaatsen staan 90 of meer planten.

Aantal planten	Dorp	Aantal planten op een groeiplaats	Biotoop
>100 ex.	Peize – De Stenhorsten	400	Talud watergang
	Bronnegerveen	300	Wegberm en greppel
Ca 100 ex.	Roderesch	100	Wegberm en greppel
	Drouwenerveen	100	Wegberm en slootkant
	Westenesch	100	Grasland, begraasd
Ca 90 ex.	Peize - Schipsloot	90	Wegberm en kanaaloever
	Zuidvelde	90	Wegberm
	Drouwenermond	90	Wegberm en slootkant
	Bronneger	90	Wegberm en slootkant

Uit tabel 3 blijkt dat op slechts 4% van alle gevonden groeiplaatsen tenminste 90 planten staan. Met andere woorden, rijke groeiplaatsen zijn uitzonderlijk. Op de meeste plekken schommelt het aantal planten namelijk tussen 1 en 8.

Habitattypen

Wilde narcissen zijn in het onderzochte deel van Drenthe aangetroffen in zes habitattypen (Figuur 3a t/m 3f. Foto's: Guus de Vries).

Figuur 3a: Wegbermen: Loon – Loonerdiep 22-4-2022 en Zuidvelde 14-4-2022.

Figuur 3b: Greppelkanten: Gieterveen 28-3-2022 en De Wolden 18-3-2022.

Figuur 3c: Houtsingels: Eleveld – Den Esch 20-3-2022 en Steenberg 29-3-2022.

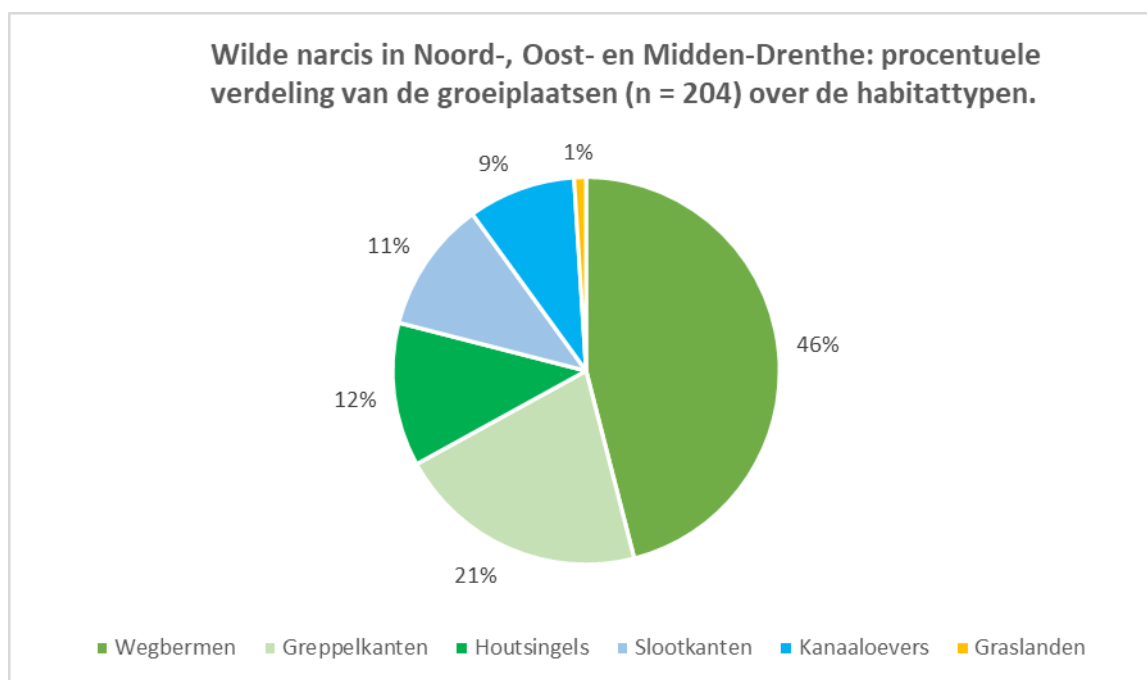
Figuur 3d: Slootkanten: Amen – Ruimsloot 22-4-2022 en Drouwenerveen 21-3-2022.

Figuur 3e: Kanaaloevers: Tweede Exloërmond 24-3-2022 en Schoonoord 15-4-2022.

Figuur 3f: Graslanden: Roderwolde 29-3-2022 en Gieterveen 23-3-2022.

Figuur 4. Procentuele verdeling van ruim 200 groeiplaatsen van Wilde narcis over zes habitattypen in het onderzochte deel van Drenthe in 2022.

Duidelijk is te zien dat wegbermen als groeiplaats favoriet zijn, gevolgd door greppelkanten / greppels, samen goed voor twee derde deel van alle biotopen, waarin Wilde narcis gevonden is. Een verklaring voor dit hoge aandeel is dat wegbermen geflankeerd door greppels vrijwel overal in Drenthe voorkomen. In houtsingels bevindt zich ruim een tiende deel van alle groeiplaatsen. Dit is beduidend minder dan het vorige habitattype aangezien het in grote delen van het onderzochte gebied ontbreekt zoals in de ontgonnen laagveengebieden in de Kop van Drenthe en de Veenkoloniën. Tenslotte bevindt zich eveneens een tiende van alle groeiplaatsen langs slootkanten en kanaaloevers die zich juist in genoemde voormalige laagveengebieden bevinden in verband met de ontwatering van het veen en de afvoer van turf. In de hoger gelegen delen van de provincie ontbreken kanalen grotendeels.

Discussie

Wilde Narcis zou vroeger in Noord-Nederland in schrale vochtige graslanden in de beekdalen hebben gestaan, zoals elders in Europa nog het geval is.⁸ Daarvan bestaat geen beeldmateriaal, hooguit mondelinge overlevering.¹⁻⁸ Tijdens mijn zoektocht is me die veronderstelling door bewoners drie keer ter ore gekomen. De planten zouden voor de sier zijn overgebracht naar (boeren)tuintjes en boomgaarden. De armoedige omstandigheden waarin de meeste bewoners toentertijd verkeerden kunnen het overplanten hebben bevorderd om wat fleur te geven aan het grauwe en vooral harde bestaan.

Zelf heb ik Wilde narcissen op tien plaatsen op erven en/of in tuinen aangetroffen: Peizerwold 2 pol/plant, Zeegse 4, Taarlo 2, Loon 4, Altena 20, Eleveld 9, Nietap 60, Gieterveen 50, Drouwenermond 60, terwijl een tuin bij Buinerveen de kroon spande met meer dan 70 pollen. Volgens de huidige eigenaar, een echte liefhebber van bolgewassen 'stonden de planten er al vanaf 1920 en waren ze door de vorige eigenaar verzameld bij een 20 meter verderop gelegen stroompje, dat nu is gedempt'.

Daarnaast kan ook de giftigheid voor het vee hebben bijgedragen aan het uitsteken en overzetten van de planten, ook al wordt de soort door de dieren gemeden.⁷ Dit was goed te zien in een door schapen begraaasd grasland in Westenesch bij Emmen met ruim 100 bloeiende pollen Wilde narcissen, die door de dieren ongemoeid waren gelaten.

Veelzeggend is ook dat nagenoeg alle door mij gevonden groeiplaatsen zich bevonden in de buurt van bebouwing. In een aantal gevallen liep de groeiplaats in de wegberm of greppel zelfs naadloos

over in die van een tuin (Zeegse, Zuidvelde) of markeerde de oprit van een huis. Wel lagen alle door mij gevonden groeiplaatsen aan de randen van – voormalige – beekdalen of op de overgangen van zand- en laagveengebieden, hetgeen overeenkomt met de beschrijving in diverse bronnen.^{1 3 4 5 6 7 8} Hoewel vrijwel overal in het door mij onderzochte gebied Wilde narcissen zijn aangetroffen waren de afstanden tussen de vindplaatsen groot, ook in gebieden met lintbebouwing. Blijft dat het zeer opmerkelijk is dat ik Wilde narcis niet in graslanden van stroomdalen heb kunnen vinden, zelfs geen 'vergeten eenlingen'. Mogelijk dat ze er toch niet hebben gestaan. Als dat wel het geval is geweest moet de jacht op deze prachtige plantensoort wel heel intensief geweest zijn. Wilde narcis is een Rode lijstsoort en is in de Atlas van de Drentse Flora ingedeeld in de zeldzaamste categorie 'Zeer sterk bedreigde soorten' in Drenthe.⁷ Gezien het aantal uurhokken, namelijk 80 waarin ze in 2022 is aangetroffen ¹⁰ zou ze nu in een minder sterk bedreigde categorie vallen. Het lage aantal planten per groeiplaats blijft echter zorgwekkend. De Rode lijst status van Wilde narcis is inmiddels gewijzigd in 'Thans Niet bedreigd'.^{11 12} Wat betreft dit laatste: op diverse groeiplaatsen lijkt het voortbestaan nogal eens af te hangen van een toevallig aanwezige 'beschermengel': een zwerfkei in een wegberm (Borger), een fors uitgevallen boomwortel (Roden), een steile greppelkant (Een-West) of kanaaloever (Bareveld) (Figuur 5).

Figuur 5. Refugia voor Wilde narcis in Drenthe: Zwerfkei in wegberm Borger 24-3-2022, Boomwortels en greppelkant Roden 1-4-2022, Steile greppelkant Een-West 30-3-2022, Steile kanaaloever bij Bareveld 2-4-2022. (Foto's Guus de Vries).

Ze hebben alle gemeen dat ze maaimachines op veilige afstand weten te houden (maar niet de trimmers!), waarmee het vroegtijdig afmaaien van het blad wordt voorkomen. Kortom: Het voortbestaan van dit prachtige bolgewas ligt grotendeels in handen van bermbeheerders.

De kwetsbaarheid van de Wilde narcis wordt nog extra vergroot doordat ze vrijwel overal in de publieke ruimte groeit maar nauwelijks in natuurreservaten. In de Kop van Drenthe is dit wel het geval in slechts in één gebied, De Stenhorsten bij Peize.

Conclusies

- 1 Het voorkomen van Wilde Narcis is in Drenthe algemener dan tot nu toe werd aangenomen.
- 2 In een maand tijd zijn ruim 200 groeiplaatsen ontdekt met meer dan 2500 planten.
- 3 Zeven gebieden zijn minstens zo rijk zijn aan Wilde narcissen als het Drentsche Aa gebied.
- 4 Het voorgaande geeft echter geen aanleiding tot juichen; het merendeel van de groeiplaatsen bevindt zich namelijk op moeilijk bereikbare dus lastig te maaien plaatsen, die er bovendien niet zoveel meer zijn, helaas. Ook het aantal 'slordige' over hoekjes is beperkt. Beide nemen met de toenemende welvaart zienderogen af, immers 'opgeruimd staat netjes'.
- 5 De grootste bedreiging is het 'narcisonvriendelijke' bermbeheer: het te vroeg afmaaien van planten, waardoor het fotosyntheseproces voortijdig wordt gestopt. Hierdoor kunnen nieuw te vormen bollen onvoldoende van voedsel worden voorzien en kunnen planten zelf uitgeput raken om uiteindelijk het loodje te leggen.

Bronnen

- 1 Beijerinck, W., 1957: De vroegbloeiende Tijlozen (*Narcissus pseudo-narcissus* L.) in ZW-Drenthe en ZO-Friesland. De Levende Natuur 60(12): 283-288. [Natuurtijdschriften: De vroegbloeiende Tijlozen \(Narcissus pseudonarcissus L.\) in ZW-Drenthe en ZO-Friesland](#)
- 2 Duistermaat, H., 2020: Heukels' Flora van Nederland. Ed. 24. Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht: 128, 129.
- 3 Hoentjen, B., 2009: Wilde narcissen in ZW-Drenthe: ze zijn er nog! WFD-Nieuwsbrief 45: 21-23. [Microsoft Word - NIEUWSBRIEF WFD #45 - A-4.doc \(wfdrenthe.nl\)](#)
- 4 Hoentjen, B., 2011: Wilde narcissen spotten bij Schoonebeek. WFD-Nieuwsbrief 47: 23-25. [NIEUWSBRIEF WFD #47 -A-4.doc \(wfdrenthe.nl\)](#)
- 5 Hoentjen, B., 2017: Opnieuw op zoek naar de Wilde narcis. WFD-Nieuwsbrief 52: 30-32. [NIEUWSBRIEF NO \(wfdrenthe.nl\)](#)
- 6 Hoentjen, B., 2018: Actualisatie verspreiding Wilde narcis afgerond. WFD-Nieuwsbrief 54: 12 -13. <https://wfdrenthe.nl/wp-content/uploads/2020/09/Nieuwsbrief-nr.-54.pdf>
- 7 Weeda, E.J. , R. Westra, Ch. Westra en T. Westra, 1985: Nederlandse Oecologische Flora, deel 5. IVN, VARA en VEVIN. De Lange/Van Leer, Deventer: 10, 11.
- 8 Werkgroep Florakartering Drenthe, 1999: Atlas van de Drentse Flora. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs bv. Haarlem/Werkgroep Florakartering Drenthe: 104, 564, 565.
- 9 Zanten, I. van en H. Dekker, 1995: Sparen voor later. Onderzoek naar voorkomen, bedreiging en beheer van zeldzame planten-en insectensoorten in Drenthe. Min. Van LNV, Directie Noord. LB&P ecologisch advies BV.
- 10 [Wilde narcis - Narcissus pseudonarcissus - Waarneming.nl](#)
- 11 Sparrius, L.B. , B. Odé en R. Beringen, 2014: Basisrapport voor de Rode Lijst Vaatplanten 2012. FLORON-rapport 57. FLORON, Nijmegen.
- 12 Duistermaat, H., L.B. Sparrius en T. Denters, 2021: Standaardlijst van de Nederlandse Flora 2020. Gorteria 43: 109-114.

Nawoord van de redactie

In actie voor de Wilde narcis: project Drentse Paosbloem

Uit de twee herinventarisaties van de Wilde narcis door de WFD in Zuidwest- en Zuidoost-Drenthe rond 2010 en in de jaren 2017-2018 kwam naar voren dat nogal wat groeiplaatsen van dit vroegbloeiende bolgewas waren verdwenen in vergelijking met het voorkomen in de periode 1980-1990. Ook stond het voortbestaan van grote populaties in boerentuinen en oude boomgaarden op de tocht door verbouwing van oude boerderijen. Met een project in het Overijsselse Rouveen en

omgeving als voorbeeld, ontwikkelde ook Landschapsbeheer Drenthe een actieplan om verdere achteruitgang van de Wilde narcis te voorkomen. Vooruitlopend daarop werden in 2019 in ZW-Drenthe zaden verzameld om ervaring op te doen met het kweken van nieuwe planten. Op enkele kwetsbare groeiplaatsen werden in overleg met de beheerder/terreineigenaar bollen opgegraven en verplaatst naar geschikt geachte, veiliger locaties, waaronder het terrein van de WMD bij het Sultansmeer [De Wilde narcis in een uitzending van Roeg – Werkgroep Florakartering Drenthe \(wfdrenthe.nl\)](https://wfdrenthe.nl).

In maart 2021 startte Landschapsbeheer Drenthe [de publieksactie Drentse Paosbloem](#) om bewoners te betrekken bij het behoud van de Wilde narcis, met twee voorlichtingsbijeenkomsten met excursie in Ruinerwold en Schoonebeek. Begin maart 2022 vond de seizoensaftrap plaats in Loon met [een zoektocht naar nog niet bekende groeiplaatsen](#) in het Drentsche Aa-gebied. Een week later gingen vrijwilligers vanuit Lheebroek op pad om in het stroomdal van de Dwingelderstroom op zoek te gaan naar bloeiende Drentse Paosbloemen.

Onderdeel van het Drentse Paosbloem-project is ook het weer terugbrengen van de Wilde narcis naar de beekdalen, zoals dit najaar [naar de Eenerstukken](#) vanuit een oud boeren erf in Een.

De speurtocht van Guus de Vries naar groeiplaatsen van Wilde narcis in beekdalen in Noord- en Oost- en Midden-Drenthe, zoals verwoord in zijn artikel, heeft waardevolle aanvullingen op de hier bekende verspreiding opgeleverd en is een belangrijke bijdrage aan het Drentse Paosbloem-project.

Zandblauwtje krijgt bezoek

Joop Verburg, Natuurvereniging Zuidwolde

Op de droge, kalkarme zandgronden komt tussen de schrale grassen vanouds in Drenthe een klein plantje voor dat bloeihoofdjes heeft met kleine, hemelsblauwe bloempjes. De naam is Zandblauwtje. Je moet goed kijken om te zien dat die kleine bloempjes enigszins een klokvorm hebben en dat daarmee het plantje tot de Klokjesfamilie (*Campanulaceae*) behoort. Het kan overleven in die droge zandgrond door wel een halve meter diep te wortelen. Door alle bekende oorzaken van verruiging van bermen en andere open schrale groeiplaatsen is Zandblauwtje in Drenthe in de tweede helft van de twintigste eeuw sterk achteruit gegaan. Mede dankzij ecologisch bermbeheer lijkt die achteruitgang nu gelukkig gestopt.

Zandblauwtjes op een schraal talud aan de westrand van Zuidwolde.
(Foto: Joop Verburg).

In de kleine bloempjes die ook in droge tijden nectar kunnen geven, is het voedsel gemakkelijk bereikbaar en dat betekent dat ook insecten met een korte tong graag op Zandblauwtje naar voedsel zoeken.

Kleine klokjesbij (links) en mannetje Pluimvoetbij (rechts) op Zandblauwtje.
(Foto's: Joop Verburg).

Met name wilde bijen bezoeken graag Zandblauwtje en je kunt dus dikwijls bijen op de bloempjes zien. Een drietal soorten klokjesbijen is op klokjes gespecialiseerd: de Kleine en de Grote klokjesbij en de Klokjesdikpoot. Die laatste twee zie ik bijna altijd op de bloemen van grotere klokjes, zoals Grasklokje, Rapunzelklokje en Akkerklokje. De mannetjes van alle drie gebruiken die klokjes zelfs vaak als slaappleats. De Kleine klokjesbij laat zich regelmatig zien op Zandblauwtje. Ook andere soorten wilde bijen en zelfs hommels kun je daarop tegenkomen. De Pluimvoetbij is vaste gast. Niet alleen bijen maar ook zweefvliegen en andere insecten bezoeken Zandblauwtje om te foerageren. Een van de mooiste die ik zag, is de Goudwesp, een parasiet op metselwespen, maar schitterend van kleur. Voor veel insecten in Drenthe is Zandblauwtje een onmisbare soort.

Goudwesp op Zandblauwtje. (Foto: Joop Verburg).

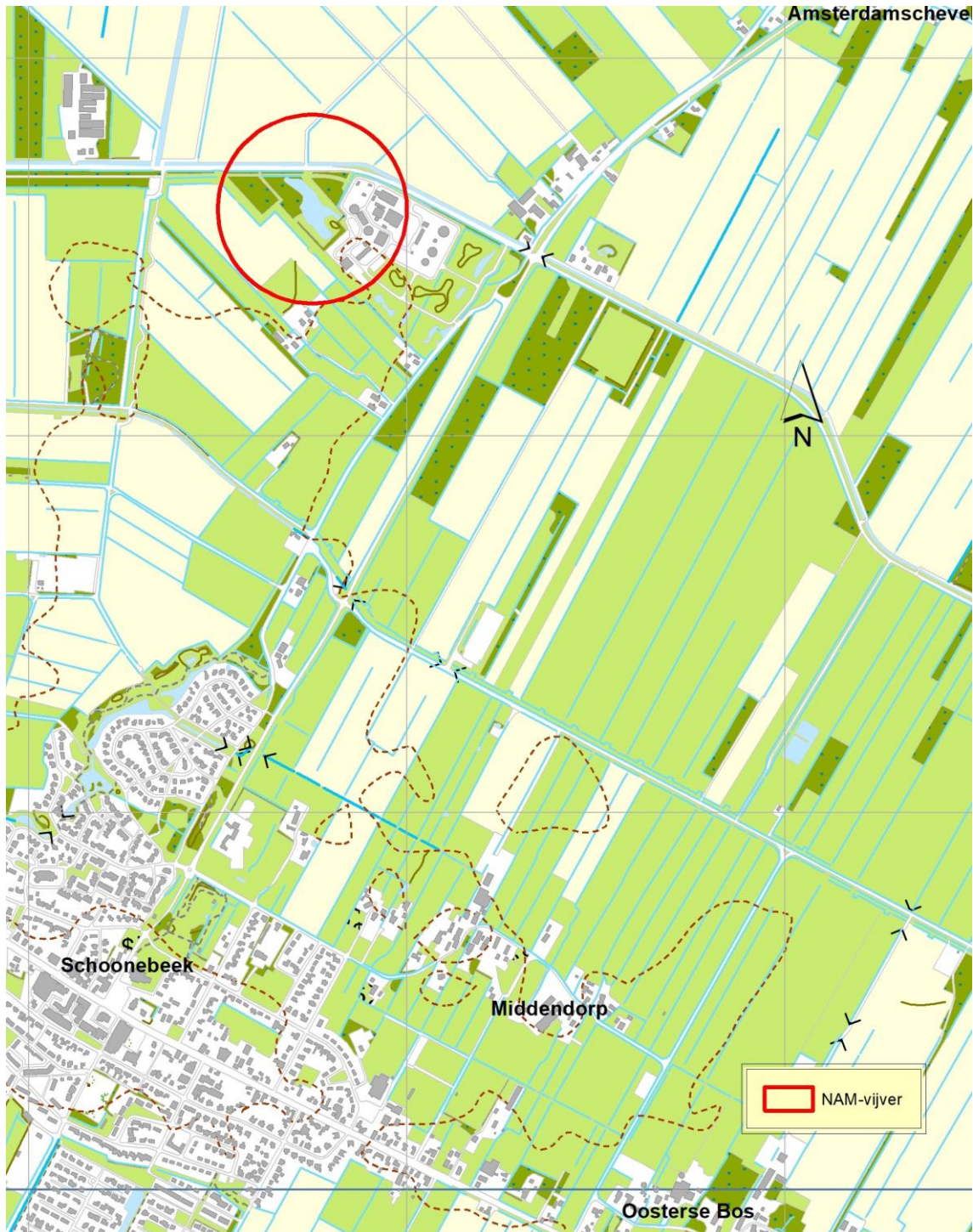

De flora van de NAM-vijver: van jaknikker tot natuurgebied

Paul Gelderloos en Peter Heegen

Het ontstaan

In 1943 vindt Shell een olieveld bij Schoonebeek. Dit blijkt het op een na grootste olieveld op het vasteland van West-Europa te zijn. Vier jaar later, op 19 september 1947, richt Shell samen met Esso de NAM op om de olie uit de grond te halen. Om de aardolie af te voeren komt er ten noorden van het dorp Schoonebeek een groot emplacement (figuur 1).

Figuur 1: De ligging van het NAM-emplacement met installaties voor de afvoer van de aardolie en van de in begin jaren '80 gegraven bluswatervijver. (Bron: Kadaster/TD).

Het terrein westelijk van het emplacement was rond 1980 nog een klein weilandje met een jaknikker. Deze werd begin jaren '80 verwijderd om plaats te maken voor een vijver voor bluswater bij een eventuele brand. Hierin zette de visvereniging van het NAM-personeel diverse vissoorten uit.

Plan voor inrichting en beheer als natuurgebied

In 1983 hadden de Schoonebeekers Timmer, Loos en Heegen een natuurwerkgroepje opgericht o.a. voor het plaatsen van valken- en uilenkasten en weidevogelbescherming. Ook werd dat jaar een plan ingediend om van het terrein rond de NAM-vijver een beschermd natuurgebied te maken. De NAM stemde in met de inrichtingsvoorstellen en het voorgestelde beheer. Op basis daarvan heeft de NAM veel in het gebied geïnvesteerd: aanleg van een wal in 1984, planten van veel bomen en struiken, plaatsen van een afrastering en aankoop van een aantal Schoonebeeker schapen voor de begrazing. De aangelegde grote wal tussen het NAM-emplacement en het natuurgebied diende als scheiding. De wal is met 26 soorten bomen en struiken beplant.

Oostelijk deel van het grasland met de NAM-vijver (links) en deel van het tracé van de voormalige oliespoorlijn die vanaf het emplacement (figuur 1) langs de noordkant van het gebied liep (rechts). (Foto's: Peter Heegen).

Het beheer

De verruigde graslandjes wilden we bloemrijker maken door verschraling. Met alleen maaien of begrazing zou het te lang duren voordat er resultaat te zien zou zijn. We besloten de graslandjes in te rasteren en hier jaarrond vijf Schoonebeeker schapen te laten grazen. Daarnaast maaide de werkgroep het terrein ook één keer in het jaar handmatig met de zeis en we voerden het maaisel af.

Na circa vijf jaar was vooral het oostelijk gelegen graslandje behoorlijk bloemrijker geworden, vooral daar waar de jaknikker had gestaan. Hier kwamen planten op als Lange ereprijs en Steenanjer (tabel 1). Hoewel deze soorten wel in de omgeving van Schoonebeek gevonden zijn (Werkgroep Florakartering Drenthe, 1999) is het zeer twijfelachtig of ze vandaaruit zijn binnengekomen. Bij navraag bleek dat de grond waarmee het NAM-emplacement is aangelegd, afkomstig is uit zandafgravingen in Duitsland en daarmee waarschijnlijk ook de zaden van deze soorten. Die grond is ook gebruikt op de plek van de jaknikker, waar Lange ereprijs en Steenanjer het eerst opdoken. Ook verschenen hier de eerste orchideeën en Struikhei.

Na een aantal jaren is besloten nog alleen één keer in het jaar te maaien en het maaisel af te voeren. De schapen verdwenen uit het gebied.

De berkenbosjes die aan weerszijden van de vijver liggen, zijn éénmalig sterk uitgedund. Voor de biodiversiteit zijn Gele plomp en Gele lis in de vijver geplant. In de westelijk gelegen elzensingel hebben we ook Wilde narcis uitgezet, afkomstig van een boeren erf in Schoonebeek.

Het westelijk gelegen graslandje tussen de elzensingel en de vijver heeft zich helaas nooit goed ontwikkeld tot een bloemrijk graslandje. Er zal nog eens moeten worden gekeken hoe de natuurkwaliteit van dit gebiedje kan worden verbeterd.

Doordat het gebied een beschermd natuurgebied was geworden, viste de visvereniging van de NAM letterlijk achter het net: het gebied werd "Verboden voor onbevoegden"!

Beheer stagneert: soorten verdwijnen

Door verschillende oorzaken waaronder het tijdelijk achterwege blijven van onderhoud zijn de graslandjes minder bloemrijk geworden: Steenanker, Struikhei en Lange ereprijs zijn toen al snel verdwenen. Later heeft Landschapsbeheer Drenthe met behulp van werknemers van het werkvoorzieningsschap uit Emmen het maaiwerk overgenomen. Helaas kregen ondanks de jaarlijkse maaibeurten soorten als Riet en Late guldenroede langzamerhand de overhand. Besloten is de gedeelten met veel Riet een paar jaar achtereens twee keer per jaar te maaien. Ook zijn het afgelopen jaar heel wat wilgen langs de vijver gesnoeid of verwijderd.

Vinger aan de pols van de flora

Vanaf 1998 is de flora bij de NAM-vijver een aantal keren geïnventariseerd op plantensoorten (tabel 1). Ook in 2022 is het gebied weer drie keer bezocht. Het aantal gevonden soorten was helaas veel lager dan bij de eerdere inventarisaties vanaf 2001: er werden slechts 122 soorten gevonden (tabel 1). Ook is het aantal exemplaren van veel plantensoorten behoorlijk verminderd.

Van een paar aandachtsoorten (Rietorchis, Wilde bertram en Bleekgele droogbloem) zijn meer exemplaren gevonden dan bij de vorige inventarisatie in 2016.

Van de Rode lijstsoorten is enkel nog de Blauwe knoop aanwezig. Ook van deze soort is het aantal exemplaren sterk verminderd. De Brede wespenorchis lijkt eveneens op haar retour. Deze soort kwam en komt nog vooral voor langs de voormalige oliespoorlijn en langs een klein schelpenpad in het westelijk deel van het gebied.

Vermeldenswaardig is nog dat er circa 25 pollen van de Wilde narcis zijn gevonden. Deze soort heeft zich in de loop der jaren wel uitgebreid.

Het oostelijke deel van het gebiedje bevat de meeste aandachtsoorten. Wel zijn Riet en Late guldenroede hier nog steeds te overheersen. Hopelijk kunnen ze door twee keer per jaar maaien worden teruggedrongen.

Brede wespenorchis. (Foto: Peter Heegen).

Tabel 1: Gevonden aandacht- en Rode lijstsoorten tijdens zes inventarisaties van de NAM-vijver in de periode 1998 - 2022. X = soort aanwezig; 25, 100 etc. = aantal exemplaren

Jaar	1998	2000	2001	2003	2016	2022
Aantal bezoeken	2	4	6	4	3	3
Aantal soorten	104	137	235	167	186	122
Aandachtsoorten:						
Bosanemoon		x	x			
Sikkelklaver			x			
Grote boterbloem	x			5		
Grasklokje	x	x	x	3		
Slangenwortel	x					2
Grote wederik	x	x	x	25	15	15
Moeraswederik					5	
Wilde bertram	x	x	x	100	15	50
Zandblauwtje	x					
Rietorchis			x	125	150	275
Brede wespenorchis			x	25	75	7
Adderwortel					35	50
Bleekgele droogbloem					x	100
Hulst					3	4
Rode lijstsoorten:						
Steenanjer	x	x	x			
Blauwe knoop	x	x	x	100	100	40
Lange ereprijs			x			
Gevlekte orchis	x	x	x			
Welriekende nachtorchis				1		

Het eerste jaar (1998) is er geïnventariseerd door Elly en Dirk Arends en Dien en Jan Jonkers, leden van KNNV afd. Coevorden. Tijdens een excursie in 2003, ook weer georganiseerd door KNNV afd. Coevorden, werd één exemplaar van de Welriekende nachtorchis gevonden. Nadien is ze nooit meer gezien.

In de jaren 2000, 2001 en 2016 voerden Harm Tjepkema en Paul Gelderloos de inventarisatie uit, in 2022 Trijn en Paul Gelderloos.

Literatuur:

Werkgroep Florakartering Drenthe, 1999: Atlas van de Drentse Flora. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs BV, Haarlem: p. 441-442 en 483.

Bentepollen: een kleine selectie uit bijzondere plantenvondsten in Drenthe in 2022

Els Heijman

In onze vaste rubriek Bentepollen lichten we een kleine selectie bijzondere vondsten toe die in Drenthe tijdens het veldseizoen 2022 zijn gedaan. Voor de samenstelling van de tekst is gebruik gemaakt van diverse bronnen o.m. Verspreidingsatlas en Waarneming.nl vooral wat herkenning, verspreiding en eerdere vondsten betreft. Uiteraard zijn omissies voorbehouden, we houden ons aanbevolen voor aanvullingen uit het veld!

Voor het volgen van bijzondere vondsten is internet een waardevolle bron en kun je de volgende sites raadplegen:

- Recente bijzondere waarnemingen zijn te vinden op de pagina www.florondrenthe.waarneming.nl. Toegevoegd aan je favorieten kun je op deze site per dag zien wat er zoal gevonden is (inclusief overzichtskaart).
- WFDrenthe.nl, rubriek Bijzondere vondsten. Hier vind je een selectief [overzicht](#) met [foto's](#) van vondsten van eerdere jaren in Drenthe.
- Verspreidingsatlas.nl, inloggen > Dashboard > Bijzondere vondsten geeft een landelijk overzicht van eerste vondsten in een kilometerhok.
- Waarneming.nl, inloggen > Recente Zeldzaamheden > Overige soorten. Als je een gebruiker bent van Waarneming.nl zou je je ook nog kunnen abonneren op zogenaamde Alerts van vondsten van bijzondere soorten (ook van andere soortgroepen), bijvoorbeeld Rode lijstsoorten of zeldzame soorten en aangeven voor welk gebied je hierover een berichtje per e-mail wilt ontvangen. De ervaring leert dat het aantal Alerts voor alleen Drenthe, ook af en toe per dag, flink op kan lopen.

Canadees hertshooi (*Hypericum canadense*), eerste vondst in Drenthe

Op 16 september 2022 bracht de plantenwerkgroep van het Dwingelderveld een bezoek aan het Ter Horsterzand. Op de ter plekke lemige grond worden leuke vondsten gedaan zoals Pilvaren, Grondster en Dwergvlas. Op een andere plek vindt Henrie Mulder een plant die hem totaal onbekend voorkomt en laat die de andere deelnemers zien. Deze lijkt erg op een soort uit de Hertshooi-familie.

"De plant is rood aangelopen alsof ze kou of droogte heeft doorstaan, droogte kan natuurlijk heel goed kloppen gezien het afgelopen droge jaar. Het exemplaar bevat één bloempje in de oksel van een blad en lijkt een beetje aangevreten, omdat de top mist. Verder staat in de omgeving veel Haarmos, een enkele Wolfspoot, maar ook Kruipwilg op de lemige bodem."

Het is een puzzel, zou het een verwilderde tuinplant zijn of misschien toch een nieuwkomer in Drenthe? Alida Taylor Parkins stelt voor het materiaal voor te leggen aan Edwin Dijkhuis op de eerstvolgende WFD excursie.

Edwin stelt vast dat het hier waarschijnlijk gaat om Canadees hertshooi: "Ik kan er niets anders van maken dan Canadees hertshooi (*Hypericum canadense*). De stengelbladen hebben drie nerven. Een erg leuke vondst! De soort is één keer eerder in Drenthe gevonden, maar dat betrof een natuurtuin waarin de soort was ingebracht (Koekangerveld)."

Het herbariummateriaal is ondertussen goedgekeurd door Leni Duistermaat werkzaam bij Naturalis Biodiversity Center.

Deze actie krijgt nog een leuk staartje: op de jaarlijkse FLORON-dag kijken floristen altijd vol verwachting uit naar de presentatie van Leni over Bijzondere vondsten 2022 in Nederland. Hoe leuk is het dan als je ziet dat er dit keer ook weer een verrassende Drentse vondst in de presentatie in beeld verschijnt!

Hypericum canadense Canadees hertshooi

Hypericaceae

- Terhorsterzand (2022; E. Dijkhuis, met H. Mulder, A. Taylor Parkins)
- ≥ 20 exx. in drooggevallen oever natuurontwikkeling; in haarmos, met grondster, zone hoger ook watercrassula
- sinds 2014 bekend in heempark Koekangerveld (ingezaaid)
- Oorspr. O.-N.-Amerika
- inburgering begin 20^e eeuw

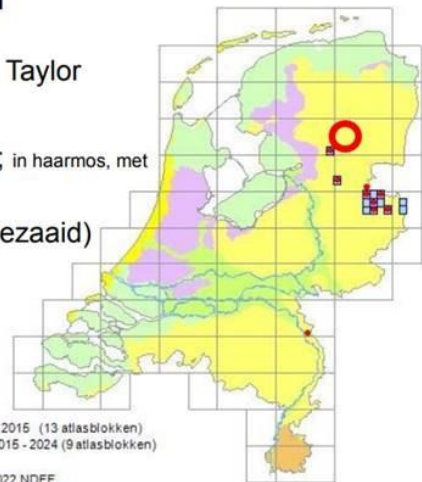

Foto: B. Blok

Foto: E. Danielsen

Foto: davecz2

- rechtopstaand
- blad 1(-3)-nervig
- geen rode/zwarte klieren
- meeldraden niet vergroeid

pagina
15

Info over Canadees hertshooi toegelicht door Leni Duistermaat tijdens de FLORON-dag 2022.

Minieme planten Canadees Hertsthooi: knap gevonden! (Foto's: Henrie Mulder).

Duits Viltkruid (*Filago germanica*)

Op 16 juli vindt Jan Klooster een opvallend behaarde plant in een wegberm in de buurt van Exloo. Uit de verte ziet de plant er kandelaarvormig uit. Duits viltkruid heeft een gaffelvormige vertakking steeds onder een kluwen van hoofdjes. Met name de viltige beharing maakt deze zeldzame soort gemakkelijk herkenbaar. Van oorsprong is het een bewoner van braakliggende akkers, maar de soort heeft zich uitgebreid naar kalkarme zandgrond waarin, door bijvoorbeeld verharding van wegen, betongruis of schelpenmateriaal terechtgekomen is. Tussen 1950 en 1980 was het aantal toch al schaarse groeiplaatsen sterk achteruit gegaan. Sinds 2000 is de plant ook in Drenthe aan een opmars bezig. Misschien dat het warmere klimaat hiertoe bijdraagt, want van oorsprong was Nederland de noordgrens van zijn verspreidingsgebied en kwam de soort lange tijd voornamelijk in Zuid Limburg voor.

Duits viltkruid in stedelijk gebied, Hoogeveen
(Foto: Joop Verburg).

Kleine boterbloem vegetatief (Foto: Guus de Vries).

Kleine boterbloem (*Ranunculus parviflorus*)

Op 14 maart vindt Guus de Vries Kleine boterbloem in vegetatief stadium op camping De Noordster, Dwingelderveld, zie [Nature observations online - Waarneming.nl](https://natureobservationsonline.nl)

Deze éénjarige plant is te vinden op campings aan de kust, maar blijkt nu ook voor het eerst in Drenthe op te duiken. Toeristen brengen onopzettelijk zaden uit Zuid-Europa mee. Die ontkiemen op standplaatsen in het najaar en de planten komen het jaar daarop in bloei. De soort is goed herkenbaar aan haar alleenstaande bladeren die behaard zijn, aan haar eveneens alleenstaande bloemen met een kale bloembodem, de teruggeslagen, behaarde kelkbladen en de 0 tot 5 kroonbladen.

Amerikaanse droogbloem (*Gamochaeta pensylvanica*, voorheen *Gnaphalium pensylvanicum*)

Op 4 april vindt Guus de Vries op een camping in Grolloo vegetatieve planten van de Amerikaanse droogbloem ([Nature observations online - Waarneming.nl](https://www.natureobservationsonline.com/waarneming)).

Ook dit is een nieuwe, nog niet eerder in Drenthe gevonden campingadventief. In Planten 18 (november 2022) schrijven Ton Denters en Filip Verlove*: "De plant oogt slordig, de bloeiwijze en het gebladerte verfromfaaid. De inburgering startte al in de jaren negentig. De verspreiding verloopt via sierteelten waarmee deze droogbloem zich als onkruid verplaatst. Ook in urbaan gebied is deze soort te verwachten". Ze kondigen tevens aan dat vanwege nieuwe taxonomische inzichten *Gnaphalium* wordt opgedeeld in vermoedelijk vier geslachten.

*Denters, T en F. Verlove, 2022: Flora op drift, Droogbloemen, Amerikaanse soorten breken door. Planten, tijdschrift van FLORON, 18: 14-16.

De rommelige rozet van Amerikaanse droogbloem (Foto Guus de Vries).

Een overzicht [van andere vondsten](#) van Guus de Vries is te vinden op de WFD website onder [Bijzondere vondsten 2022](#).

Bleke hoornbloem (*Cerastium glutinosum*)

Cerastium glutinosum

Bleke hoornbloem

Caryophyllaceae

- Drenthe, Ruinen (2022; E. Dijkhuis, met I. Boonstra & W. Riemsma)
- in bebouwde kom (!)
- 1-jarig, top kelkbladen met haren niet buiten de rand uitstekend
- t.o.v. Zandhoornbloem (*C. semidecandrum*): schutbladen met korte vliezige rand (< ¼)

Foto: A. Moro

Foto: Pornax

Zandhoornbloem schutbladen

Foto: Hermann Schächner

andere vondsten 202

Info over Bleke hoornbloem toegelicht door Leni Duistermaat tijdens de FLORON-dag 2022.

Tijdens de WFD inventarisatie-excursie op 2 juli vinden Edwin Dijkhuis, Willie Riemsma en Immy Boonstra in de bebouwde kom van Ruinen de Bleke hoornbloem. Kennelijk staat de soort bij Edwin nog op het netvlies, getuige zijn diverse vondsten tijdens het FLORON-weekend op Ameland in juni 2022. Maar op een eiland in zo'n vondst veel meer voor de hand liggend dan in de bebouwde kom van Ruinen. De vroegbloeiende, eenjarige plantensoort hoort thuis in Zuid-Europa en is in Nederland te vinden op open, droge gronden. De kleverig behaarde, min of meer rechtopstaande stengels zijn bleekgroen en te onderscheiden van Zandhoornbloem door de schutbladen met korte vliezige rand. De stengels zijn onderaan nooit paarsachtig. We zullen ons het komend flora-seizoen nog dieper moeten buigen over de hoornbloemen!

Kleine kattenstaart (*Lythrum hyssopifolia*)

Op 26 augustus 2022 vindt Els Heijman Kleine kattenstaart op een drooggevalle oever in Tusschenwater bij Zuidlaren. Kleine kattenstaart is een zeldzame, eenjarige pionier die in Nederland meestal in stedelijk gebied wordt aangetroffen. Heel verrassend om deze soort nu ook in dit natuurontwikkelingsgebied van het Drentse Landschap te vinden. Terwijl Moerasdroogbloem verdord op de grond ligt, staat Kleine kattenstaart met lijnvormig grijskleurig blad en lichtpaarse, verspreid staande bloemen er nog fris bij.

Op [Verspreidingsatlas](#) is te lezen: *De 4-7 mm. lange zaden, die zeer lang hun kiemkracht behouden, worden door water of watervogels verspreid. Kleine kattenstaart wordt ook in allerlei landen aangetroffen die op de trekroute van deze vogels liggen.*

Voor meer foto's en een lijst van overige begeleidende soorten, [log in op Verspreidingsatlas en bekijk hier de lijst.](#)

Kleine kattenstaart bloeiend tussen Getande weegbree.
Tusschenwater, augustus 2022 (Foto: Els Heijman).

Ook een bijzondere soort gevonden?

Wil je een opmerkelijke vondst, en dat mag ook best een in Drenthe weinig voorkomende inheemse soort zijn, melden aan de FLORON-coördinator, maak dan goede foto's van de kenmerken die in de flora worden genoemd en mail de foto's en verdere bijzonderheden naar WFDrenthe@gmail.com.

Nieuws van het Validatiefront

Els Heijman en Ben Hoentjen

Het inventarisatieseizoen 2022 ligt ondertussen al ver achter ons. Hopelijk staan ieders gegevens inmiddels op Verspreidingsatlas, maar mocht dat nog niet het geval zijn, laadt ze dan nog gauw even op! Het validatieteam wil graag beginnen met het valideren van de nog niet goedgekeurde waarnemingen van vorig jaar.

Verspreidingsatlas: hoe zit het ook maar weer?

Alle gegevens komen binnen op Verspreidingsatlas.nl. Vanuit de Verspreidingsatlas gaan de waarnemingen naar de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Voordat ze daarin worden opgenomen vindt controle en validatie (goedkeuring) plaats om er zeker van te zijn dat de waarnemingen correct zijn. Pas daarna zijn ze beschikbaar voor onderzoek, bescherming en beleid. Er is een uitgebreide uitleg over Verspreidingsatlas beschikbaar (gemaakt door Hanneke Waller), [klik hier](#).

Validatie

Bij de validatie doorloopt elke waarneming een aantal geautomatiseerde zogenaamde validatieregels, waaraan de waarneming moet voldoen om goedgekeurd te worden. Daarbij wordt onder andere gekeken of de betreffende soort al eerder uit de (directe) omgeving van de opgegeven vindplaats bekend is. Alleen waarnemingen die door deze validatietest komen, gaan direct door naar de NDFF. De niet goedgekeurde waarnemingen én alle meldingen met een foto, blijven in Verspreidingsatlas staan tot ze door een validator zijn goedgekeurd.

Rode lijst soorten en aandachtsoorten kunnen niet gevalideerd worden zonder toereikend fotobewijs (de VERA app geeft je een seintje). Een melding van bijvoorbeeld Oeverkruid, dat op de Rode lijst staat, zal zonder een goede foto alleen goedgekeurd kunnen worden als de waarneming een al bekende groeiplaats betreft waar deze bijzondere soort niet te lang geleden is gevonden. Alle meldingen met een foto worden handmatig beoordeeld, probeer dus altijd een zo duidelijk mogelijke foto te maken, waarop de plant goed herkenbaar is voor de validator.

Heb jij de laatste controle van je waarnemingslijsten al uitgevoerd?

Binnenkort gaan de validators de nog niet goedgekeurde vondsten van 2022 in behandeling nemen. Voordat we daarmee starten zou het fijn zijn als iedere waarnemer nog eenmaal zijn of haar eigen lijsten doorneemt en voor zover mogelijk de openstaande losse eindjes oplost. Dat scheelt ons een heleboel werk en we hoeven je niet met vragen erover te bestoken.

Een heel handig hulpmiddel daarbij is het volgende:

Log in op Verspreidingsatlas, ga naar tabblad **Waarnemingen**, daarna naar **Waarnemingen zoeken**.

Vul je **naam en jaartal in**, kies onder **Alle soortgroepen vaatplanten** en bij **Beoordeling Wordt beoordeeld** en zorg ervoor dat er **geen datum** staat in beide vakjes links naast het kalendertje op de eerste regel.

Dan krijg je een lijst van je waarnemingen die niet door de automatische validatie zijn gekomen en door de validator handmatig bekeken en verwerkt moeten worden (figuur1). Deze zijn herkenbaar aan de drie puntjes (...) aan het eind van elke regel met een nog niet goed gekeurde vondst.

> Waarnemingen > Waarnemingen zoeken

Waarnemingen zoeken

Filter waarnemingen met de selectievakjes hieronder. Je kunt alleen zoeken op waarnemingen die in de Verspreidingsatlas beheerd worden. Waarnemingen uit Telmee, Waarneming.nl en andere bronnen kun je opzoeken bij de desbetreffende websites.

	Soortnaam	Datum	Waarnemer	Locatie					
Q	Cotoneaster divaricatus	14 aug 2021 14:17	Els Heijman	Smilde					
Q	Borstelbies - Isoplepis setacea	29 aug 2021 15:16	Els Heijman	Schipborg en omstreken					...
Q	Donzige klaproos - Papaver atlanticum	3 jul 2021 10:32	Els Heijman	Vledder					...
Q	Driekleurig viooltje groep - Viola tricolor agg.	3 jul 2021 11:01	Els Heijman	Vledder					...

Figuur 1: Voorbeeld van een lijst met nog te valideren waarnemingen op Verspreidingsatlas.

Als je zeker bent van je waarneming hoef je niets te doen. Maar mogelijk heb je je vergist en toch een verkeerde soort ingevoerd. Dan kun je je waarneming wijzigen met het 'potlood' icoontje links van de soortnaam. Vaak zal de waarneming dan alsnog automatisch worden goedgekeurd en hoeft de validator je er niet over lastig te vallen.

Wild of niet wild...

Bij invoer van een nieuwe waarneming staat het vakje Oorsprong standaard op **wild**. Maar het kan best lastig zijn om te beoordelen of een plant ergens wild is. De voorbeelden in de FLORON flyer bieden hiervoor handvatten: [Wild, verwilderd of ingezaaid?](#) Instructie voor het herkennen en vermelden van de oorsprong bij het doorgeven van plantenwaarnemingen.

Zaailingen van de Vlinderstruik, niet wild maar verwilderd (foto: Joop Verburg).

Met meer mensen op pad geweest?

Ben je met een groepje het veld in geweest en heb jij de streeplijst gemaakt, voeg je medefloristen, die ook bij Verspreidingsatlas bekend zijn dan toe aan je lijst. Zij kunnen dan ook zien wat er gevonden is, zodra je de lijst opgeladen hebt. Dit scheelt extra werk voor het validatieteam omdat waarnemingen maar een keer hoeven te worden beoordeeld.

Tips en Tricks

Het overkomt iedereen wel eens dat je toch per ongeluk een verkeerde soort hebt ingevoerd, bijv. **Canadese** guldenroede in plaats van de meest in Drenthe voorkomende **Late** guldenroede. Canadese guldenroede heeft een geheel behaarde stengel incl. onderzijde blad. Kun je je niet met zekerheid herinneren dat je beharing hebt gezien, wijzig deze soort dan naar **Late** guldenroede. Zorg er bij gebruik van de Nederlandse naam voor dat je de juiste benaming kiest, met Geslachtsnaam **én** Soortnaam. Dus geen **Braam (G)** maar **Gewone braam**. Onze ervaring is dat je vooral bij het gebruik van Nederlandse namen makkelijk op de geslachtsnaam klikt, bijvoorbeeld Lijsterbes in plaats van **Wilde** lijsterbes of Vuilboom in plaats van **Sporkehout**. Door je lijsten hierop na te lopen en zo nodig aan te passen wordt je lijstje nog niet goed gekeurde waarnemingen al vaak (flink) wat korter.

Het Drentse validatieteam

Vanuit de WFD/Floron D5 bestaat het validatieteam uit: Hink Been, Willem Braam, Ben Hoentjen, Annie Vos, Ellen Vissia, Willie Riemsma en Els Heijman. Daarnaast kunnen ook andere validatoren namens Floron waarnemingen valideren.

Met vereende krachten gaan we proberen om de nog te valideren waarnemingen van 2022 (en eerder) weg te werken. Dit kan betekenen dat je binnenkort van één van de validatoren een bericht of een vraag krijgt. Zo'n bericht is afkomstig van Verspreidingsatlas serviceteamndff@natuurloket.nl en te herkennen aan de tekst: 'Je hebt een bericht ontvangen in de NDFF Verspreidingsatlas'.

Via een bijgesloten link kom je in Verspreidingsatlas en kun je onder het hoofdje *Discussie Tik een reactie* reageren op het bericht. Kom je er niet uit, aarzel dan niet en stuur een mailtje naar WFDrenthe@gmail.com: we helpen je graag verder!

Nieuw in de VERA-app

Er zijn dit jaar weer heel wat waarnemingen gedaan met de VERA-app. Een leuke nieuwe verbetering aan de VERA-app is dat je nu in het veld tijdens invoer ook beeldherkenning van Plantnet kunt gebruiken. Klik op "waarneming toevoegen" en maak als **eerste stap** een foto (dus vóór het invullen van de soortnaam!). Na het opslaan van de foto wordt gevraagd of je beeldherkenning wilt gebruiken. Om uit te proberen in het komende veldseizoen. Wil je nog eens nalezen hoe je de Vera-app gebruikt en wat je er allemaal mee kunt, bekijk dan de uitvoerige handleiding op de FLORON site [FLORON > Meedoen > VERA Android App](#)

Reservering HNS-hokken 2023

Els Heijman en Ben Hoentjen

Op 7 januari is het HNS-project weer van start gegaan: er kan weer gereserveerd worden! Altijd leuk om alvast wat voorpret op te doen en te dromen van mooie meidagen en lange juni-avonden... Dit jaar zijn er maar liefst 38 hokken beschikbaar voor Drenthe. Hiervan zijn er 11 nieuw en 27 herhaalhokken, die in 2018 ook al een keer zijn gedaan en voor een herhaalbeurt zijn uitgekozen. Zoals ieder jaar zaten al enkele vaste deelnemers op het vinkentouw om op hun favoriete hokken in te tekenen, maar als deze nieuwsbrief uitkomt zijn er vast nog een heleboel leuke hokken om uit te kiezen.

Hoe ging het ook weer?

Het Nieuwe Strepen-project is opgezet om de manier van inventariseren te standaardiseren zodat de verzamelde gegevens beter bruikbaar zijn om vast te stellen of een soort voor- of achteruit gaat. Betrouwbare trendgegevens zijn belangrijk voor het behoud en de bescherming van onze wilde flora, en zijn o.a. de basis voor het periodiek bijstellen van de Rode lijst van bedreigde plantensoorten.

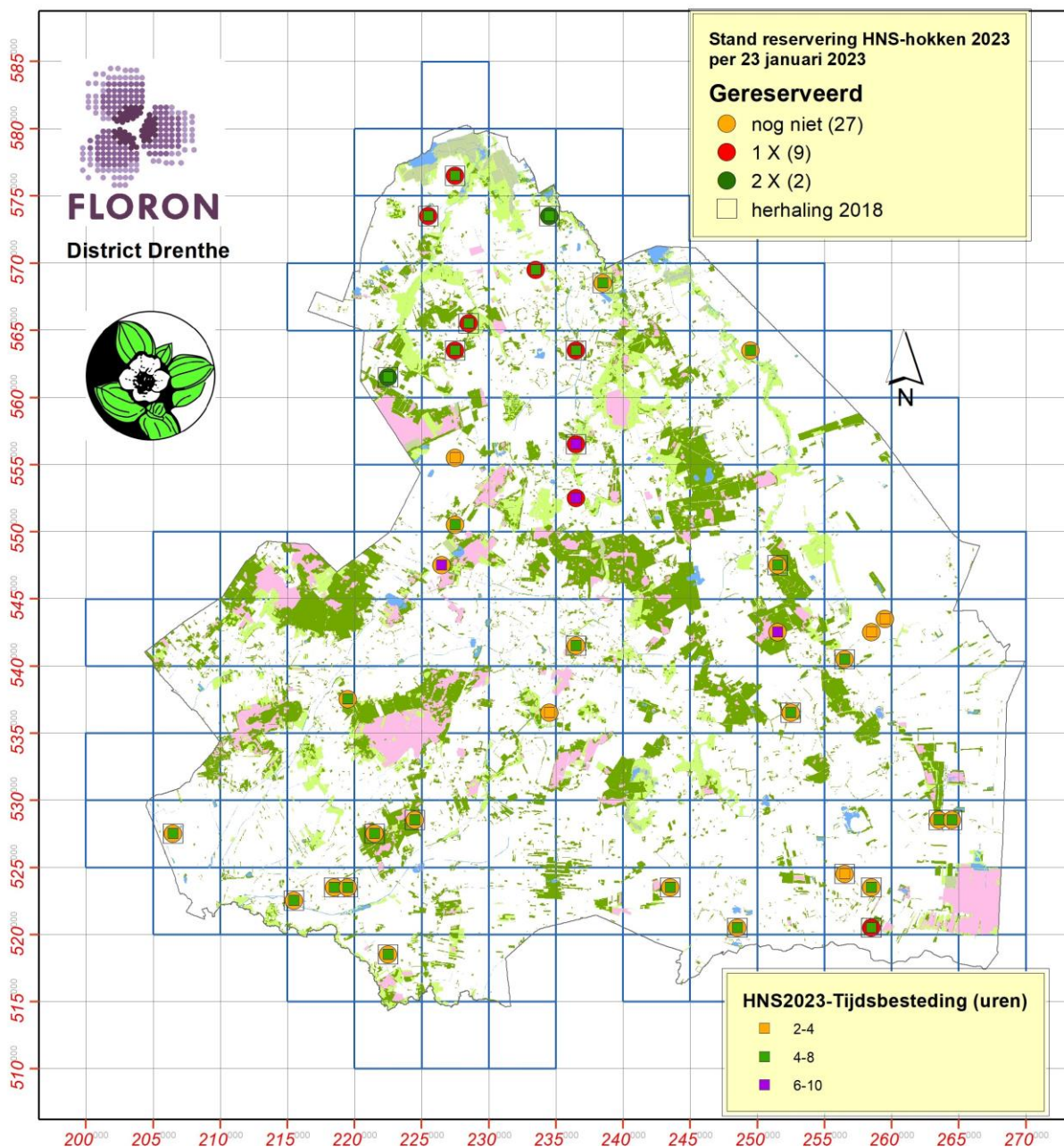
Op [FLORON | Het Nieuwe Strepen reserveren \(verspreidingsatlas.nl\)](#) vind je de richtlijnen voor de werkwijze in het veld. Een van de 'voorschriften' is dat, ingeval voor een hok 4-8 uur als te besteden veldtijd geldt, je minstens vier, maar maximaal acht uur in dat hok mag inventariseren. Dat hoeft niet op één dag, maar wel **binnen veertien dagen** vanaf het eerste bezoek.

Maar bij HNS mis ik soorten...

De HNS-methodiek geeft sommige floristen het gevoel dat de soortenlijst voor het onderzochte hok niet compleet is omdat voorjaars- dan wel najaarssoorten zijn gemist, afhankelijk van het gekozen inventarisatiemoment. Dat wordt deels goed gemaakt als de tweede 'streper' (of groep van 'strepers') op een ander moment in het seizoen op pad gaat. Maar meestal weet je dat niet van elkaar.

Om dat knagend gevoel van onvolledigheid kwijt te raken staat het je vrij meerdere keren in het seizoen een rondje door je hok te maken en bij te houden wat je vindt. In je HNS-ronde moet je dan wel weer **alle** soorten noteren die je tegenkomt en **alle biotopen** in het hok aandoen. Alleen de waarnemingen van deze bezoeken doen mee voor HNS.

Voor wie met de VERA-app werkt, en dat is geleidelijk aan bijna iedereen, kun je beide lijsten makkelijk uit elkaar houden door voor het hele seizoen een formulier voor het km-hok aan te maken en een apart formulier voor de HNS-ronde.

Behalve op Verspreidingsatlas kun je ook [op de website van de WFD](#) zien welke hokken nog beschikbaar zijn.

Altijd een keur aan niet-HNS-hokken om te inventariseren

Zijn alle HNS-hokken al gereserveerd of de nog vrije hokken te ver weg, dan kunnen we je altijd nog een kaartje sturen van de hokken bij je in de buurt die nodig weer eens aan de beurt moeten komen. Als je die volgens de methodiek van HNS onderzoekt, dan mag je de gegevens ook als zodanig naar Verspreidingsatlas doorgeven. Maar ook de gegevens van elk ouderwets gestreept hok zijn van harte welkom en waardevol! Een kaartje van hiervoor in aanmerking komende hokken staat ook op de WFD-website. Maar laat ons wel even weten waar je dit seizoen graag aan de slag wilt om te voorkomen dat het hok al door iemand anders is besproken (wfdrenthe@gmail.com). Succes en veel plezier in het veld!

Dennenwolfsklauw, verrassende vondst tijdens een HNS-inventarisatie in 2022 (foto Els Heijman).

Excursieprogramma 2023

Zoals ieder jaar hebben we ook voor 2023 geprobeerd de excursies te spreiden over de provincie. Nog niet alle startplaatsen zijn bekend of besproken. Het geactualiseerde excursieprogramma is altijd te vinden op www.wfdrenthe.nl. Gedurende het seizoen sturen we ook weer enkele WFD-updates met de aankondiging van de eerstkomende excursies.

5 maart 2023 Bezoek aan Herbarium Frisicum, Schoolstraat 19B 8471 CC Wolvega

We verzamelen om 14.00 uur in Wolvega. Karst Meijer verzorgt een lezing en rondleiding. Voor meer info kijk op [Alle herbariumcollecties - Herbarium Frisicum - plantenstudie](#)
Kosten 10 euro (incl. koffie/thee en iets lekkers). Opgave bij wfdrenthe@gmail.com

29 april 2023 Midden-Drenthe, omgeving Witteveen/Mantinge

In de omgeving van Witteveen en Mantinge zijn nog diverse gebieden waar na 2000 nog maar weinig nieuwe gegevens van verzameld zijn.

27 mei 2023 Zuidwest-Drenthe, Diever

Ook in de omgeving van Diever liggen nog genoeg km-hokken die wel weer eens een bezoek waard zijn.

1 juli 2023 Zuidoost-Drenthe omgeving Tweede Exloermond

In dit gebied zijn weinig floristen actief. We bezoeken enkele km-hokken in de omgeving van waar relatief weinig actuele gegevens van bekend zijn. Dit geeft altijd kans op floristische verrassingen.

12 aug 2023 Noord-Drenthe, Drentse Aa gebied Oudemolen

We gaan met een gerichte zoekactie kijken of we [Donkergroene basterdwederik](#) (*Epilobium obscurum*) terug kunnen vinden aan de hand van oude waarnemingen. Na 1985 is deze maar weinig meer gevonden in het Drentse Aa beekdal. Daarnaast bezoeken we enkele km-hokken in de buurt.

16 sep 2023 Urbaan gebied: Meppel

Traditiegetrouw de afsluiting van het veldseizoen met een 'stadsexkursie' gericht op de flora van het stedelijk gebied, waar zich voortdurend nieuwe soorten vestigen, mede onder invloed van de klimaatverandering.

Van tevoren aanmelden via wfdrenthe@gmail.com is verplicht.

Alle excursies beginnen om 10 uur.

Van beginnend tot volleerd florist: Iedereen is welkom.

Check altijd de website voor laatste informatie over het excursieprogramma [wfdrenthe.nl](http://www.wfdrenthe.nl)

WFD-bijeenkomst

zaterdag 18 februari 2023, "De Meent", Stationsweg 159 in ZUIDLAREN

Graag nodigen we je uit voor de jaarlijkse WFD-bijeenkomst.

Voorlopig programma:

Inloop met koffie en thee vanaf 9.30 uur

10:00 Opening-even stilstaan bij 40 jaar WFD: Ben Hoentjen

10:15 Tipje van de sluier van het Jubileumboek: Edwin Dijkhuis en Ben Hoentjen

10:45 35 jaar onderzoek en beheer Drentsche Aa: Jan Bakker

11.30 Korte pauze

11:40 Uitreiking Drentse floraprijs 2023

12:00 – 13:15 Lunchpauze met doorlopende diapresentatie bijzondere vondsten en excursiefoto's
Voor ieder staat een kop soep klaar en koffie/thee (eventueel melk/karnemelk) naar keuze, wel zelf lunch meebrengen.

13:15 Toelichting op invulling Drentse Groene Anjer Prijs: Guido Lek

13.20 Sieralgen: microscopische sieraden: Marien van Westen

13:50 Wilgenproject Friese Wouden: Frank van Gessele

14.20 Korte pauze, pen en papier bij de hand pakken

14:30 Flora-quiz: Joop Verburg

15:15 Afsluiting: Guido Lek

Graag opgeven!

Verzoek om je vóór 16 februari 2023 op te geven, per e-mail wfdrenthe@gmail.com.

Joop Verburg geeft Geert de Vries het woord voor zijn presentatie over de zomereik en haar relaties met andere organismen op de WFD-dag in februari 2020, toen het nog net kon.
(Foto: Christophe Brochard).